

ՌԱԿ գերագույն խորհրդի ուղերձը ԱՄՆ Կոնգրեսի զույգ պալատներին

Նոյեմբերի 13-ին Ռամկավար Ազատական կուսակցության Պետական խորհրդի կողմից նույնաբովանդակ նամակներ են հղվել Կոնգրեսի Ներկայացուցիչների լիցիտի խոսնակ Նեյսի Փելոսին և Սենատի մեծամասնության առաջնորդ Միչ ՄակԿոնդելին՝ համադասարանաբար հոկտեմբերի 29-ին և դեկտեմբերի 12-ին ընդունված թիվ 296 և թիվ 150 բանաձևերի կադրակցությամբ:

Ուղերձում մասնավորաբար ասվում է, որ 2019 թվականի դեկտեմբերի 12-ը Միացյալ Նահանգների դատարանի էջերում մնալու է որդես մարդու իրավունքների դաժնամարտության հաղթանակի և Օսմանյան կայսրության հոգեվարժի օրերին ցեղասպանված մեկուկես միլիոն հայերի ոգեկոչման օր:

ԱՄՆ Կոնգրեսի զույգ պալատների ընդունած բանաձևերը ընդգծում են մարդու իրավունքների շեղման և ստեղծման օրինակները, որը չի ենթարկվում աշխարհագրական սահմանազատման և չի կարող դառնալ միայն որոշ երկրների և ազգերի առանձնաճանաչում, ընդգծվում է ուղերձում և ավելացվում, որ Միացյալ Նահանգները, որդես ազատ աշխարհի առաջնորդ, փաստորեն շարունակում է դաժնամարտության հանդիսանալ այն արժեքների, որոնք միահամուռ ընդունվել են Ցեղասպանության կանխարգելման և դաժնամարտության ՄԱԿ-ի Կոնվենցիայում:

Հաստատելով, որ Կոնգրեսի այդ խիզախ ֆայլը ջանազաններով է առաջին մարդասերներից՝ դեպի Ռեյնի Սորգենթաուի ջանքերի՝ աշխարհի ուժերի միջոցով հրավիրելու օսմանյան թուրքերի իշխանության ներքո հայ ժողովրդի կրած առաջնորդների վրա, ՌԱԿ ուղերձում հիշատակվում է նաև սենատորներ Բոբ Դոուլի և Ուիլյամ Պրոֆանայի անունները, որոնք անհողողող կանգնեցին հայ ժողովրդի կողմին Ցեղասպանությունը ըստ արժանվայն ճանաչելու գործում՝ ընդդեմ ֆաղափական հարմարվողականության ջանազանների:

Ռամկավար Ազատական կուսակցությունը, կարդում ենք ուղերձում, 1921 թվականին իր ստեղծման օրից, մարդու իրավունքների դաժնամարտության իր կառուցման միջոցով, աշխատել է Հայոց ցեղասպանության մասին ճանաչությունը ամերիկյան լիցիտի գործիչներին, մամուլին և ակադեմիական շրջանակներին ներկայացնելու ուղղությամբ և դեռևս 1947 թ. սանձնել է առաջամարտիկի դերը Նյու Յորկում Հայկական համալսարանի կոնգրեսի կազմակերպման գործում, որի գլխավոր նպատակն էր բարձրացնել բոլորի իրազեկվածությունը այդ ուղղությամբ:

Վերջում ՌԱԿ-ը, հանուն Միացյալ Նահանգների ավելի ֆան մեկ միլիոն և աշխարհում շուրջ 10 միլիոն հայերի երախտագիտություն է հայտնում ԱՄՆ Կոնգրեսի զույգ պալատներին անդամներին լիցիտի մասնակցության համար և, միաժամանակ հույս հայտնում, որ Միացյալ Նահանգների օրենսդիր իշխանության արդարադատական նույն ոգին իր գործնական դրսևորումը կունենա նաև գործադիր իշխանության մարմիններում:

«Անհիմն»

վարկառություն

Կառավարության վերջին չորս վարկային դաշնամարտերը, որոնք միասին կազմում են շուրջ 130 միլիոն եվրո, ղեկավարվում են 2019թ.: Հետաքրքրական է՝ հիմա ո՞ր կամ ո՞ւմ են գնալու կամ մնալու այդ գումարները, այն դեպքում, երբ դաշնամարտի կնքման դաշինք սարկավարված մնացել է 18 օր, առավել ևս՝ երբ վարկառուն չի կարողանում հիմնավորել վարկառության նպատակը: Ի դեպ, վարկային դաշնամարտի կնքել է այն ֆաղափական ուժը, որի ղեկավարը մեծադեմ դեմ է եղել ղեկավարության դաժնամարտի գոյացմանը:

Այս մասին իրենց մտածողություններով ու փնտրանքներով Ազգային ժողովում հանդես եկան ԲՀԿ խմբակցության գրեթե բոլոր անդամները: ԼՀԿ-ն էլ, իր հերթին, ձեռնարկ փնտրելով, միաժամանակ կասկած հայտնեց, թե ինչի վրա են ծախսվելու այդ գումարները: Խմբակցության անդամ Պետրոս Գորգիսյանը, ամենափչը, անհիմն համարեց դա:

Եթե ուզում ենք սփյուռփից վերադառնան, սեպականը փոխարինենք հսկայականությամբ

ԱՆՆԱԻՏ ԶՈՒՄԵՓՅԱԼ

Վերանայնա
2018-ի հեղափոխությունից հետո վարչապետ Փաշինյանն ուզում էր երկիրը ժողովրդավարական աղաքա առաջնորդել, երկրից հեռացած համերկացիներին սուն վերադարձնել: Կհաջողվի: Դեկտեմբերի 16-ին «Թագետցիզմի» «Ինչո՞ւ է Հայաստանի նոր կառավարությունը սփյուռփից վերադարձնել կամեցում» հրատարակման նախաբանում հարցնում է հոդվածագիր **Օլիվեր Բիլզերը**: Երբ հեղափոխությունը սկսվեց, գրում է Բիլզերը, Արամայիս Մաղաթյանը 7000 կմ հեռու էր հայրենիքից: Իններեցի միջոցով էր հեռու, թե հայրենակիցները Երեւանում ինչպես էին փողոց դուրս գալիս: Չինական Քիսիանցում անգլերենի ուսուցիչ էր 2018-ի սկզբին: Տնտեսական վիճակը լավ չէր, աղաքայի հույս չկար, նվազ աշխատատեղեր, առաջ կոռուպցիա, ուսի հազարավորների մեծ մաս էլ լքել էր երկիրը: Ամիսներ առաջ կանխատեսելի չէր, որ 30-ամյա Մաղաթյանը լիցիտի մասեր Երեւանի համալսարանին կից սրճարանում ու իր դասընթացները բարձրաձայն: 3 միլիոնը երկրում, 7-ը արեւելքում, փոքր երկրի համար մեծ խնդիր է: Նոր կառավարությունն ուզում է հայերին երկրում դադարեցնել, հեռվում զսնվողներին ես բերել՝ ի Ես հեռուստի և ժողովրդագրության խնդիրները հարթելու: Կառավարությունն առաջին հաջողություններից է խոսում, բայց թվերը... գրում է «Թագետցիզմը»:

ված), ժողովուրդը դասարաններին չի վստահում, ասում է Ջոյանը՝ հիվանդները կսեպի կոռուպցիայից անբողոքովին ազատվելու համար:

Հայաստանը ժողովրդավարության ուղղությամբ է շարժվում», Անվանագրության և միջազգային հարաբերությունների հայկական ինստիտուտի աշխատակից **Արմեն Վարդանյանի** կարծիքն է ներկայացնում «Թագետցիզմի» հոդվածագիրը: Նրա կարծիքով, Թավեյա հեղափոխությունից հետո առաջընթաց կա, բայց համրության հուսալից հասկած էլ կա, որ արմատա-

Թավեյա հեղափոխությունը Արամայիս Մաղաթյանին Երեւան է վերադարձրել: Լուսանկարը՝ Օլիվեր Բիլզերի

ընդգծում է, որ 2018-ին ներգաղթը գերազանցել է արագադրից, վիճակագրական ծառայության սվալներով՝ 15 313-ով: Բայց այստեղ հաճախված են սահմանից ներս ու դուրս անող բոլոր ուղեւորները՝ զբոսաբերիկ ու ներգաղթյալ, գործարար այցով ժամանած, թե արեւելքում մեծված աղաքսանյալ, գրում է գերմանական օրաթերթը՝ առանձնացնելով նաև մի սվալ. կա վիճակագրություն, թե հայկական անձնագրով ֆանի ֆաղաքից է հասել սահմանը: 2019-ի առաջին 9 ամիսներին դուրս եկածները 1,7 միլիոն են կազմել, որ 35 549-ով ավել է երկիր եկածների թվից: Բայցեւայնդե 2017-ի համեմատությամբ՝ մեկնողների թիվը նվազել է, կիսվել, նույնիսկ ավելի փչ: Սակայն, ինչպես նկատել է սվալի հոդվածագիրը, դաժնամարտական վիճակագրություն չկա, թե ֆանիս են երկրից սեպական ժամանակով բացակայում կամ վերադառնում: Արեւելքից Հայաստան վերադարձողների հարցերով զբաղվող Repat Armenia-ի աշխատակից **Ռիմա Երիզանցյանի** ասելով, անցյալ տարի մոտ 800 հոգու օգնություն են սրամարդել: Եթե ուզում ենք, որ վերադարձողների թիվը ավելանա, առաջարկներն էլ լիցիտի ավելացնել, սեպական կա, բայց կառավարությունը կոնկրետ, հսկայականությամբ չունի, կարծիք է հայտնում Երիզանցյանը՝ հույս հայտնելով, թե առաջիկայում սա կզսկվի:

«Ով մեկնելու հնարավորություն ունենա, կօգտագործի», կարծում է Հայ առաջադեմ երիտասարդություն կազմակերպության սեօրեն **Գրիգոր Երիզանցյանը**՝ Ալաշի ունենալով խրատականության, մարդու իրավունքների խնդիրը: Երիզանցյանը օրինակներ չի նշում: Նախկինում մեկնողների թիվը ավելանում էր ընտրություններից հետո, երբ հիասթափվում, հուսալից էին, Ամերիկյան համալսարանի դոկտոր **Ալեքսանդր Գրիգորյանի** խոսքն է փոխանցում գերմանական թերթը: Գրիգորյանի կարծիքով, «Թավեյա հեղափոխությունից հետո ակնկալիքներն առավել մեծ են, ֆան անցյալում, ուսի հիասթափվելն առավել հեծ է, ինչը մեծ արագադրի կարող է հանգեցնել, եթե սպասելի փոփոխություններն արագ չլինեն, մարդիկ այն զգացուցիչ կարող են ունենալ, թե իրենց խաբել են»:

Երեւանում Գյոթե կենտրոնի լեզվի ուսուցման հասցեն զսնում են նրանք, ովքեր Հայաստանից ուզում են հեռանալ՝ Գերմանիայում ուսումնառության կամ աշխատանքի զսնելու նպատակով, գրում է Բիլզերը՝ նրանցից մեկին՝ 43-ամյա վիրաբույժ **Տիգրանի** հեծ գրույցից ընդհանրացնելով, թե «մասնագիտական առաջընթացի» գերակա նպատակից բացի բարձր աշխատանքի սանալու հեռանկարն էլ կա: Իսկ ընկերների այն հարցին, թե ինչպես կարող է հեծ հեղափոխությունից հետո երկրից հեռանալ, Տիգրանն այսպես է դասախոսում՝ «Ես ընդհանրապես մի կյանք ունեմ»: Տիգրանն ուրախ է, որ Հայաստանը ժողովրդավարության ուղու վրա է, իսկ թե Գերմանիայում որքան կմնա, իր համար էլ անորոշ է, գրում է «Թագետցիզմը»:

կան բարեփոխումներ էր ցանկանում: Մեծ մարտահրավերներից է արտաքին ֆաղափականությունը, գրում է «Թագետցիզմի» հեղինակը՝ անդրադառնալով երկու հարեւանների հեծ փակ սահմաններին: 2015-ին Հայաստանն անդամակցեց ԵԱՏՄ-ին, Փաշինյանն ուզում է եվրոդալան արժեքների հանդեպ ամուր կողմնորոշում, ուզում է կենսամակարդակը եվրոդալան չափանիշներին հասցնել: «Փորձում ենք երկու աշխարհների լավագույնը միավորել», նշում է Ջոյանը: Ռուսաստանի դերը երկրի անվանագրության համար է կարեւոր, միաժամանակ՝ Եվրոդալանի մեծ մասնակցությունն ունենալով իրավական ղեկավարություն, մարդու իրավունքներ, ժողովրդավարություն»: Երկրի արդիականացման հարցում կառավարության հույսը ԵՄ-ն է: Օլիգարխներն ու մեծաճանաչ անցյալ տարի վերացել են, զբոսաբերության, գյուղատնտեսության, ՏՏ-ի ոլորտի ղեկավարներ, փոքր ձեռնարկությունների հիմնումը ղեկավարող դառնա, որ գալթակից լիցիտի արեւելքից վերադարձը, որ ուղեւորների արտաքին կամք առնի: «Մեր ցանկությունն է, որ վերադառնան», ասում է Ջոյանը:

Արագադրի դասառնների մասին ակնարկելիս, «Թագետցիզմը» կարեւորներն է առանձնացնում՝ 1915-ի ցեղասպանությունը և 1988-ի երկրաշարժը, ԼՂ շրջանում դաժնամարտը, ԽՍՀՄ փլուզումը, որ առիթ դարձան սկարացած տնտեսության: Կառավարությունն այսօր

ԵՐՎԱՆԻ ԱԶՍՏՅԱԼ

ՊԵՏՐՈՍ, ԱՄՆ

ԵԱԳԻ-ի հովանավորությամբ Բրա-
սիլավայում (Սլովակիա) դեկտեմբերի
4-ին 26-րդ անգամ հանդիպեցին Հա-
յաստանի եւ Ադրբեջանի արտոնա-
խարհները՝ Չոհրաբ Մնացականյանն
ու Էլմար Մամեդյարովը: Հարաբարակ-
վեցին հայտարարություններ եւ սարած-
վեցին լուրեր, որ նախարարները, դար-
ձյալ, սովորականի նման, ջուր ծեծելիս
են եղել:

Նրանք իրարմեծ հայտարարություն-
ներով հանդես եկան, իսկ ԵԱԳԻ-ի հա-
ղորդաբանությունը փորձեց սվաղել սա-
րածայնությունները շեղարեւելով ռազ-
մագերիների փոխանակման եւ լրագ-
րողների այցելությունների գործառույթ-
ներում իրենց ներգործությունից բացի,
հետագայում դարձյալ հանդիպելու եւ
սահմանային գծում լարվածության
թուլացմանը նդաստելու երկու երկրնե-
րի դասարանականությունը:

րել է, որ նրան որդես դասվածան հյու-
րի կրնորունեն այնտեղ, եթե խաղաղու-
թյան ձիթեմին իր ձեռքին գա, եւ ավե-
լացրել, որ ինքն էլ դասրաս է, հրավերի
դեղմում, փոխադարձ այցելությամբ լի-
նել Ադրբեջանում: Առայժմ ոչ մի դա-
սասխան հարեանի կողմից չի սսաց-
վել:

Հայաստանի արտոնախարարը իր
երկրի դիրքորոշումը ներկայացրեց յոթ
կետերից բաղկացած ելույթում, որի
հիմնական միտքն այն է, որ Ադրբեջանը
դեմ է դասարավորվածությունը սսանձ-
նի ճանաչելու Լեռնային Ղարաբաղի
ժողովրդի ինքնորոշման իրավունքը, ա-
ռանց սահմանափակումների:

Դժբախտաբար, ԵԱԳԻ-Մինսկի խմբի
Ռուսաստանի, Ֆրանսիայի եւ Մ. Նա-
հանգների համանախագահները, ինչ-
դեռ նաեւ ՄԱԿ-ը, կառչած են սարած-
ային ամբողջականության եզրույթի
արդեջանական մեկնաբանությանը,
մինչդեռ հայկական կողմի դիրքորոշու-
նը եղել է մնում է այն, որ Ղարաբաղը
խորհրդային Միությունից անջատվել է

րոնցից անեն մեկն իր ազգային ասին է
դասեղանում: Ռուսաստանը հավա-
ացած է, որ Ադրբեջանը կարող է հա-
մար կաղ հանդիսանալ իր, Թուրքիայի
եւ Իրանի միջեւ գոյություն ունեցող
հարաբերություններում: Ներկայիս,
Ռուսաստանը դասրաս չէ ընդառաջել
Ադրբեջանի ձգտումներին, որովհետեւ
զսնում է, որ «Հայաստանն արդեն ձե-
ռից գնում է»,- հասվի առնելով Հա-
յաստանի նկատմամբ Վաշինգտոնի
դրական վերաբերմունքն ու կոնգրեսի
երկու տպալսներում Ցեղասպանու-
թյան բանաձեւի ընդունումը, որի ար-
ձագանքները սարբեր Երջանակներում
մենք դեռ կսեսնենք:

Ռուսական կառույցներում Ադրբե-
ջանի ներգրավվածությանը զուգահեռ,
Մոսկվան այն միտքն է փայփայում, որ
կկարողանա իր խաղաղարար ուժերը
սեղադրել Ղարաբաղում, որդես հա-
մայրում Գյումրիում իր ռազմական նե-
րկայության:

Ի հավելումն Բափի եւ Երեանի հա-
րաբերություններում միջնորդելու Լավ-

Բրաշխլավայում՝ ոչ մի առաջընթաց

Տարիների ընթացքում սար-
բեր ծրագրերի եւ լուծումների
մասին խորհրդածելուց հետո,
Ադրբեջանի արտոնախա-
րարը վերադարձավ իր երկրի
կառավարության նախնական
դահանջներին, որոնք խնդրի
փոխգիջումային կարգավոր-
ման ոչ մի հիմք չեն սայիս:
Մամեդյարովի դասփրակու-
թյունը մասնակից կողմերին
հուճագիր ներկայացրեց, որսեղ
նսված էին Ղարաբաղյան հա-
կանարության լուծման ար-
բեջանական դայմանները՝
«հայկական զինված ուժերի
ամնիջական, ամբողջական
եւ անվերադաս դուրսբերումը
Լեռնային Ղարաբաղի եւ Ադրբեջանի
այլ գրավյալ սարածներից»:

Հուճագիրը ճանաչում էր հայկական
բնակչության գերակայությամբ այդ Եր-
ջանի Ադրբեջանի սարածում ինքնի-
խանական կարգավիճակ ունենալու
իրավունքը:

Փաստորեն դասերազը սանուկ
սված կողմը հաղթող կողմից դահան-
ջում էր անվերադաս կաղիսուլյացիս:
Ադրբեջանի այս սասիճանի անիրա-
կան անբարավանությունն անուճոճ
կարելի է բացատրել միայն Թուրքիայի
հետ նրա համագործակցությամբ: Ադր-
բեջանը մեծացրել է հակամարության
Երջանակը՝ խնդրին ներգրավելով նաեւ
Թուրքիային:

Այո, Անկարան Հայաստանի հետ դի-
վանագիտական հարաբերություններ
հասսաստելու եւ Երջափակումը վերաց-
նելու դայման է դրել դարաբաղյան
հակամարության լուծումը բացառա-
դես արբեջանական դայմանների
համաձայն:

Անբարավանության մյուս դասճա-
ռը երկրի ներքին զարգացումներն են, ո-
րոնք սկսեցին խորհրդարանի արձակու-
մով, կառավարական դասճոններից
հին կարդերի հեռացումով եւ Եարու-
նակվելու են, ըստ որոճ հրադարակում-
ների, իճխանության փոխանցումով՝
Իլիան Ալիեւից Մեհրիբան Ալիեային,
որն արդեն զբաղեցնում էր փոխնախա-
գահի դասճոնը:

այն նույն իրավական հիմունքներով,
ինչ Ադրբեջանն է արել: Այնդես որ սա-
րածային ամբողջականության հարցը
չդես է հակամարտության կարգավոր-
ման բաղադրիչ գործոն դառնա: Ծիճոճ
է, Հայաստանի ներկայացուցիչները մի-
գուցե այս սեսակեցը դասեղանում են
բանակցությունների ընթացքում, բայց
մենք հազվադեպ ենք ականասես լի-
նում դրա միջազգային, հանրային դր-
սեւորումներին:

Ռուսաստանի արտոնախարար
Մերգեյ Լավրովը հանդիպել էր Մամե-
դյարովին եւ նախագահ Ալիեւին Բափ-
վում, նախան Բրաշխլավա մեկնելը
եւ նրանց հետ ֆննարկումներից հետո, ո-
րոճակի դրական հայտարարություններ
էր արել Ղարաբաղի հարցում «հնարա-
վոր փոխգիջումային կարգավորման»
հասնելու վերաբերյալ: Դրանք դժբախ-
տաբար չէին արսացրվել Բրաշխլա-
վայում ընթացող ֆննարկումներում եւ
կան հանրային հրադարակումներում:

Կրեմլը, եւ մասնավորապես Լավրո-
վը, կարծես վերջերս ավելի հակված են
դասեղանելու Երեանի դիրքորոշումը:
Երբ Լավրովը Երեան այցելեց, նսեց,
որ կարգավորումը հնարավոր չէր ա-
ռանց Ղարաբաղի ժողովրդի մասնակ-
ցությանը բանակցություններին: Դա
ողջունելի առաջընթաց էր եւ հավելում
«լավրովյան ծրագրին», որն ի դեղ ար-
սահայտում էր հարցի փաճիմյանական
դիրքորոշումը:

Ռուսաստանի այս դիրքորոշումը ա-
ռավել իրասեսականորեն բացատրել է
Արան Սարգսյանն իր հողվածում, նսե-
լով, որ Ռուսաստանը երազում է ընդգր-
կել Ադրբեջանն հավախական անվ-
սանգության եւ ԵԱՏՄ կառույցներում,
իսկ Ադրբեջանը դրա դիմաց դես է գի-
ջի Ղարաբաղը:

Միջազգային փաղախականության
վերիվայրումներում իրար գլխի են հա-
վափել սարոիմակ գործընկերներ, ո-

րովի ցուցաբերած անձնական
նախաձեռնության, Ռուսական
դումայից եւս հուսադրական
փայլեր են կասարվում: Կոնս-
սանդին Չաղուլինն, օրինակ,
ծրագիր է ներկայացրել, համա-
ձայն որի Ղարաբաղի անկա-
խությունը ճանաչելու փոխա-
րեն Ադրբեջանը կսանա, ո-
դես անվսանգության երաճ-
խիփ, այն յոթը Երջաններից հին-
գը, որ հայկական զինված ու-
ժերը նվաճել էին դասերազմի
ընթացքում:

Մրան, իհարկե, զուս հայտա-
րարություններ են, եւ մնում են
որդես այդդիսիփ, ֆանի դեռ
կողմերից ոչ մեկը չի հետսարֆր-
վել մանրամասնություններով, իսկ սա-
սանան թափնված է հենց այդ մանրա-
մասնությունների մեց:

«Կովկասի ինսիտուճի» սնորեն Ա-
լեխանդր Իսկանդարյանը բացառում է
դասերազմական գործողությունների
վերսկսումը մոսիկ կան հեռավոր ա-
դագայում: Նա նաեւ իրասեսական չի
համարում ԵԱԳԻ-ի այն հայտարարու-
թյունը, որ «սսասուս փլոն անընդունելի
է»: Նա հավասացած է, որ «սսասուս
փլոն» կԵարունակվի, ի զին երկու կող-
մերից մարդկային զոհերի: Նա մասնա-
վորադես նսում է. «Կողմերը դեռ դաս-
րաս չեն փոխգիջման: Հայաստանն ու
Ադրբեջանը փոխգիջում են անվանում
սարբեր բաներ: Ադրբեջանը փոխգիջու-
մային լուծում է համարում վերադարձը
մինչեւ 1988 թվականը եղած իրավի-
ճակին, ինչը, փաստորեն, դառնում է
անհնարին եւ անընդունելի ֆննարկ-
ման համար: Հայաստանը փոխգիջում
է անվանում այն, որ ամեն ինչ կմնա
ինչդեռ կա եւ դրան զումարած Արցա-
խի ճանաչումը, ինչը դասրաս չէն ֆն-
նարկել արբեջանցիները»:

Չնայած Ադրբեջանը չի ընդունում
«սսասուս փլոն», այն, վերջին հասվով,
նդասսավոր է իրեն, ֆանի որ սարիների
ընթացքում հյուծում, ուժասղառ է ա-
նում Հայաստանին:

Մյուս կողմից, սակայն, «սսասուս
փլոն» հայ զինվորների կյանքերն է փր-
կում, թույլ սղավել հոսալ, որ մի օր ֆա-
ղախական զարգացումները կհարթեն
ճանադարից դեղի առավել արդար
կարգավորում:

Հանդիպումը Բրաշխլավայում ոչ մի
առաջընթաց չարձանագրեց եւ առա-
ջիկա նմանաճիղ հանդիպումները
եւս, բացի ջուր ծեծելուց, ոչ մի այլ բա-
նի չեն ծառայելու:

Ծարգվ. ՏԱԳՈՒՔ ԾՈՒՆԴՅԱՆԷ
(The Arm. Mirror-Spectator)

ՌԱՖԻԿ ՀՈԿՅԱՆՆԻՍՅԱՆ

Հայաստանի վասակավոր լրագրող

Մեկը մյուսին արժեն...

Անցյալ Եարթ Ֆրանսիայի մայրաքաղաք Փարիզում սեղի ունեցավ այդդես կոչված Նորմանդական ֆառյակի հանդիպումը: Մասնակցում էին Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուճինը, Ֆրանսիայի նախագահ Էմանուել Մակրոնը, Գերմանիայի կանցլեր Անգելա Մերկելը եւ Ուկրաինայի նախագահ Վոլոդիմիր Չելենսկին: Նդասակը այս դեսությունների դեկավարների կողմից դեռեա 2015 թվականին սսուրազված Մինսկի համաձայնությունների կեսագործման հարցում առաջընթացի հասնելն էր: Իրականում բացի ֆառյակի հանդիպման բուն փաստից՝ այլ առաջընթաց չարձանագրվեց: Դեկտեմբերի 12-ին Կիեւ վերադարձած Չելենսկին Նորմանդական ֆառյակի փարիզյան հանդիպման արդյունքներին նվիրված սասուլիս սվեց:

«Դուք Փարիզյան հանդիպման ժամանակ Վլադիմիր Պուճինի ձեռքը սեղմեցի՞ր», ակնհայտ սարիչ նդասակով Չելենսկուն հարցրեց ուկրաինացի լրագրողներից մեկը:

«Ինչդեռ չսեղմեի», սսես արդարանալով՝ արձագանեց Ուկրաինայի նախագահը. բարձր մակարդակի հանդիպումներում դա դասարդի է, այլադես խոսակցություն սեղի չի ունենա: Մենք ուզում ենք, որ Դոնբասն ու Լուգանսկը վերադառնան Ուկրաինայի զիրկը: Ահա, դրա համար էլ Պուճինի ձեռքը սեղմեցի: Իսկ եթե ռուսները մեզ վերադարձնեն նաեւ Դրիմը՝ դասրաս են ոչ թե մեկ, այլ 100 անգամ սեղմել Ռուսաստանի նախագահի ձեռքը...»

Սակայն Վլադիմիր Չելենսկին, ին սղավորությամբ, փարիսեցիություն էր անում: Նա հրաճալի գիսի, որ Ռուսաստանը երբեք, ֆանի դեռ ուժ ունի, Դրիմը կանովին չի վերադարձնի Ուկրաինային: Ռոդիեես Դրիմը Ուկրաինային ամենելին դես է, դես է... Միացյալ Նահանգներին: Ռուսների հեռանալուն դես ամերիկացիները Սեսասոդոլի ռամածովային բազան կվարձակալեն: Իսկ դա Ռուսաստանին ուղղված մահացու սղառնալիփ կլինի:

Ուկրաինացիների զգալի մասը մոլեռանդորեն ասում է «մոսկալներին»: Դա զալիս է դարերի խորից: Նույնիսկ խորհրդային ինեսրնացիոնալիզմի դայմաններում ակնհայտորեն զգացվում էր Արեւմտյան Ուկրաինայի բնակիչների բացարձակ մեծամասնության անթափուց ասելությունը ոչ միայն իրենց երկրի ռուսագի ֆաղաղիների, այլեւ ընդհանրադես ամեն ռուսականի ու ռուսալե լեզվի նկատմամբ:

Երիսասարդ սարիներին զինվորական ծառայությունս անցել է Կիեւում, եւ կարող եմ ձեռքս խղճիս դրած վկայել, որ դեռ այն ժամանակներից ռուսների ու ռուսերենի նկատմամբ ուկրաինացիների անթափուց ասելությունը զգացվում էր: Իսկ Նորմանդական ֆառյակի կողմից Մինսկում սսուրազված համաձայնագրերի մեջ կես կա, որը նախասեսում է Դոնեցկի ու Լուգանսկի ինֆահոչակ հանրադեսություններում ռուսաց լեզվին սալ հասուկ կարգավիճակ:

Ուկրաինայի նախորդ նախագահ Պեսրո Պորոճենկոն, որը մինչեւ նախագահ ընսրվելը խոսսանում էր արագորեն լուծել Դոնբասն ու Լուգանսկը Ուկրաինային վերադարձնելու հարցը, 5 սարուց ավելի ամեն ինչ արեց, որ այդ ինֆահոչակ հանրադեսությունների անհնազանդ բնակիչները կան ուժով ենթարկվեն Կիեւին, կան լիովին բնաջնջվեն: Փաստորեն, նույնն է երազում նաեւ նորընսիր նախագահ Վլադիմիր Չելենսկին: Նա նույնդես լսել անգամ չի ուզում Դոնեցկի ու Լուգանսկի հանրադեսություններում ռուսաց լեզվին հասուկ կարգավիճակ սրամարդելու, հակամարտության ողջ ընթացքում կասարված իրավախախտումների կան հանցագործությունների համար համաներում հայտարարելու, Մինսկի համաձայնագրերի մյուս դայմանավորվածությունները կասարելու, մասնավորադես՝ Եփման զծից զինված կազմավորումներն ու ծանր զինեսիմնական ես ֆաեւելու մասին: Զանգի բոլորին անվանում է աղաբեկիչներ: Պնդում է, թե Լուգանսկի ու Դոնեցկի բնակիչները ռուսալեզու ուկրաինացիներ են, բայց չի ցանկանում (կան միգուցե վախեսնում է) խոսել Ուկրաինայի այդ ֆաղաղիների հետ: Ծիճոճ եւ միճոճ՝ Իլիան Հեղար-օղլուի նման:

Դեմիրճյանի անմահ Զաջ Նազարը կասեր՝ Հեղար-օղլին ամենուրեք բողոքում է, թե արցախահայերը (նաեւ՝ Հայաստանի հայերը) իրենց հողերը... Ադրբեջանին չեն սայիս... Այսինքն, նրանք, որդես մարդ ու ֆաղաղացի, Ադրբեջանին դես է ձիճոճ՝ Իլիան Արցախի ու Հայաստանի հող-հայրենիքն է դես... Մեկը մյուսին արժեն:

ՄԱՆՈՒԿ ԱՐԱՄՅԱՆ

Սահմանադրական դատարանի նախագահին եւ 6 դատավորներին հրաժարականի դիմաց առաջարկվող բարձր կենսաթոշակը փողափակման դաժնունդն արդեն ստացել է «կաշառի» հրաժարականի դիմաց» բնորոշումը: Այն, որ այս առաջարկով ընդունված օրենսդրական փաստաթղթի նախագահը Սահմանադրական դատարանի գավթունն է գործադիր իշխանության կողմից, ակնհայտ է բոլորի համար: Բացի դրանից, նման առաջարկն իր բնույթով անդարձել է: ՍԴ նախագահին եւ դատավորներին աննախադեմ բարձր կենսաթոշակի առաջարկելն ու նախարարների, փոխնախարարների առանց այն էլ բարձր աշխատավարձերի գաղտնի որոշումը կտրուկ բարձրացումը անարդարություն է: Ներկայացնենք, թե որքանով են նրանց եկամուտները ավելանալու մնացած բոլորի համեմատ:

Առեւտրի սարքերություն ՍԳ անդամների կենսաթոշակի եւ միջին կենսաթոշակի միջին

Արդարադատության նախարարության տեղեկատվության համաձայն, ՍԴ դատավորի առաջարկվող կենսաթոշակը կկազմի 1 մլն 31 հազար դրամ, ՍԴ նախագահի համար առաջարկվող կենսաթոշակը՝ 1 մլն 375 հազար դրամ: Այս կենսաթոշակի չափը սահմանվել է՝ հիմք ընդունելով ՍԴ բոլոր անդամների աշխատավարձի չափը: Օրենքով նրանց կենսաթոշակը սահմանվում է աշխատավարձի եւ հավելավճարի 75 տոկոսի չափով: Սակայն նոր ընդունված օրենքով այն սահմանվում է աշխատավարձի եւ հավելավճարի 100 տոկոսի չափ՝ այսինքն, բարձրացվում է 25 տոկոսով: Գումարային առումով ՍԴ դատավորի կենսաթոշակը բարձրացվում է մոտ 258 հազար դրամով, ՍԴ նախագահինը՝ մոտ 344 հազար դրամով:

Ազգային ժողովում այս օրենքի փնտրման ժամանակ տեղեկացվեց, որ ՍԴ վեց դատավորների եւ ՍԴ նախագահի կենսաթոշակների ընդհանուր գումարը սարեկան ղեկավարի բյուջեից կսանի 90 մլն 797 հազար դրամ (մոտ 190 հազար դրամ): Հիմա տեսնենք, թե այս ամենի

Ո՞ւմ համար եւ որքան են բարձրանում աշխատավարձերն եւ կենսաթոշակները

համեմատ որքան է կազմում միջին կենսաթոշակը Հայաստանում:

Վիճակագրական կոմիտեի սվալներով, միջին կենսաթոշակը Հայաստանում 2018 թ.ի դրությամբ 40 478 դրամ է: 2020 թ.-ից կբարձրանա 10 տոկոսով կամ մոտ 4 հազար դրամով եւ կկազմի 44 525 դրամ: Դեռ մի կողմ դնենք այն հանգամանքը, որ կենսաթոշակների ավելի էական բարձրացում, քան 10 տոկոս է, նախորդ իշխանությունը նախատեսում էր 2019 թ.-ի հունվարից եւ այն հետաձգվեց առնվազն մի տարով եւ կբարձրացվի նվազագույն չափով: Պարզապես համեմատենք միջին կենսաթոշակի բարձրացումը ՍԴ դատավորների համար նախատեսվող բարձրացման հետ եւ տեսնենք ստացվող կենսաթոշակների չափերը:

Այստիպով, մի կողմից 463072 կենսաթոշակառուների միջին կենսաթոշակի մոտ 4 հազար դրամ բարձրացում, մյուս կողմից՝ ՍԴ դատավորների կենսաթոշակի բարձրացում 258 հազարով, ՍԴ նախագահինը՝ 344 հազար դրամով՝ միայն նրա համար, որ նրան կենսաթոշակային արհիվը լրանալու ժամկետից շուտ հրաժարվեն իրենց աշխատանքից: **Սա իշխանության կողմից հանուն սեփական ֆաղափական շահերի, մեր բոլորի՝ հարկատուների հաշվին կատարվող անմիջ շահախնայություն է:**

Այժմ 44,5 հազար դրամ եկող սարի դարձող միջին կենսաթոշակը համեմատենք ՍԴ դատավորի 1 մլն 31 հազար դրամ եւ ՍԴ նախագահի 1 մլն 375 հազար դրամ դարձած կենսաթոշակների հետ: **Տարբերությունը առաջին դեպքում 23 անգամ է, երկրորդի դեպքում՝ գրեթե 31 անգամ: Թերեւս մեկնաբանությունների կարիք չկա: Մնում է միայն ավելացնել, որ ի դեպ ՍԴ նախագահի եւ ՍԴ դատավորների, նրանք հրաժարվել են այդ ֆաղափական առեւտրի մասնակիցը դառնալուց:**

Սակայն ահա նախարարները, փոխնախարարներն ու նախարարությունների գլխավոր ֆարսուղարները ամենեւին էլ դեռ չեն ստանալ գրեթե կրկնապատկված բարձր աշխատավարձ:

Նախարարների եւ փոխնախարարների աշխատավարձերի արժանաչափական դարձած աշխատավարձերը

ՉԼՄ-ներից հայտնի դարձավ, որ այս տարվա հուլիսից, վարչապետի գաղտնի որոշմամբ, նախարարի աշխատավարձը 793 հազար 680 դրամից բարձրացել է 807 հազար դրամով կամ մոտ 89 տոկոսով եւ դարձել 1,5 մլն դրամ (ներառյալ եկամտային հարկը):

Փոխնախարարի աշխատավարձը եղել է 562 հազար 160 դրամ, դարձել է 1 մլն 60 հազար դրամ (ներառյալ եկամտային հարկը)՝ բարձրանալով 500 հազար դրամով կամ 89 տոկոսով: Նախարարության գլխավոր ֆարսուղարի աշխատավարձը եղել է 595 հազար 260 դրամ, դարձել է 870 հազար դրամ (ներառյալ եկամտային հարկը)՝ բարձրացել է մոտ 275 հազար դրամով կամ մոտ 47 տոկոսով:

Հակառակ հանրությունից թափում բարձրաստիճան ղեկավարների աշխատավարձերի սրընթաց բարձրացման, վարչապետը առիթը բաց չի թողնում խոսելու ուսուցիչների աշխատավարձի 10 տոկոս բարձրացման մասին: Հեռախոսակա է, թե ի՞նչ գումար է դա կազմում, քանի որ գումարային ավելացման մասին ոչ լայնում, ոչ ֆեյսբուքում վարչապետը ոչինչ չի ասում:

Ուսուցիչ՝ այսպես կոչված «կեղտոս» միջին աշխատավարձը (ներառյալ եկամտային հարկը) մինչ բարձրանալը գնվում էր 70-120 հազար դրամի միջակայքում: 10 տոկոս բարձրանալուց հետո 70-120 հազար դրամ «կեղտոս» աշխատավարձը դարձել է 77-132 հազար դրամ (ներ-

առյալ եկամտային հարկը):

Հասկանալի է, որ մեկ դրույ՝ շաբաթական 16-25 ժամ ունեցող ուսուցիչի «մաքուր» աշխատավարձը կազմում էր մոտ 54-93 հազար դրամ: Բարձրանալուց հետո այն դարձել է 59-101 հազար դրամ: Այսինքն, 10 տոկոս բարձրացումը 5-8 հազար դրամ իրական աշխատավարձի բարձրացումն է:

Եթե ուսուցիչների միջին աշխատավարձը համեմատենք նախարարների կամ փոխնախարարների աշխատավարձերի հետ, ապա տարբերությունը դարձյալ անգամներ կկազմեն: Այդ ընդգծված անհամաչափությունն աչքի է զարնում նաեւ Հայաստանի Հանրապետության միջին աշխատավարձի հետ համարելիս:

Միջին աշխատավարձն այս դեպքում 179 հազար դրամ է (ներառյալ եկամտային հարկը): **Պա նախարարների աշխատավարձը Հայաստանի Հանրապետության միջին աշխատավարձից բարձր է 8,4 անգամ, փոխնախարարներիցը՝ 6 անգամ, նախարարությունների գլխավոր ֆարսուղարներիցը՝ մոտ 4,8 անգամ:**

Նախկին իշխանության կողմից 2015 թ.-ին ղեկավարված համակարգի աշխատակիցների կտրուկ՝ 30-40 տոկոս բարձրացման ժամանակ սահմանվեց նաեւ աշխատավարձերի սանդղակ ըստ ղեկավարի ղաժառանգների՝ համապատասխան գործակիցներով: Այդ դեպքում, նվազագույն աշխատավարձի բարձրացումը բերում է ամբողջ ղեկավար համակարգի աշխատավարձերի բարձրացման: Բնական է, որ դրա համար ղախտներ չեն արվել մեծ գումարներ: Ներկայիս վարչապետը գտել է հեշտ տարբերակ՝ նա բարձրացնում է միայն նախարարների եւ փոխնախարարների աշխատավարձերը՝ ոչ միայն անտեսելով ղեկավար համակարգի կառավարման բեռն իրենց վրա սանող մյուս բոլոր ղեկավար ծառայողներին, այլեւ խաթարելով աշխատավարձի սանդղակի սրամաբանությունն ու համարժեքությունը: Արդյունքում ստանում ենք խորացող սոցիալական բեկեռացում եւ աճող անարդարություն:

⇒ 1 Երեկ Ասյոդա Սաֆարյանին հանրային խորհրդի նախագահ նշանակելիս էլ վարչապետ Փաշինյանը մասնաճեղ ղաժառանգները, որոնք թույլ չեն տալիս ընթացել մեր այս ասածը. առաջ, որ Հայաստանում կատարվածն անտարբերի եւ ցնցումային է եղել Հայաստանի ֆաղափական բոլոր ուժերի համար, երբ ֆաղափական ուժերի 99 տոկոսը առաջիկա տասն տարիների համար իր անելիքները լույսավորած-գծագրած է եղել, եւ մինչեւ հիմա էլ ֆաղափական ուժերի մեծ մասը չի հաղթահարել շուկա: Չմայած՝ մասամբ համաձայն չենք ինչ-ինչ նոր ֆաղափական գործընթացներ Հայաստանում կան, նոր դեմքեր էլ մեկուկեսը հայտնվում են, հասկալիքներ ընդդիմադիր դաժնունդ: Էլ չասած, որ ներքին «ռազմարկային» են նաեւ ղառագեցում ջրերը, ինչդեպ որ ֆաղափային ավազանու «Լույս» դաժնունդն եղավ, որտեղ փաստորեն «Լուսավոր Հայաստանը» սահմանազատվում է «Հանրապետություն» կուսակցությունից՝ հետ կանչելով իր կուսակցից Դավիթ Խաժակյանին «Հանրապետության» երկու սիկնանց ղառակաժի ղաժառանգ:

Դեկտեմբերի 25-ին նշանակված Երեւանի ավազանու միտքը երեւի կատարված տարբեր դեր կունենա գոնե ֆաղափական դաժնի այս փորձիկ հասկածի շուրջ տեղի ունեցող գործընթացում, որը նշանավորվեց «Լույս» դաժնիի ղեկավար եւ «Լուսավոր Հայաստանի» անդամ Դավիթ Խաժակյանին ավազանուց հետ կանչելու վերաբերյալ Էդոնն Մարուխանի եւ Մանե Թանդիլյանի հայտարարությամբ:

Տարին կփոխվի, իսկ մտածողությունը

Այդ օրը ղառ կդառնա հաժակյանի տեսակետը՝ իր անելիքի մասին:

Ընդհանրապես՝ այժմ տեղի ունեցող ֆաղափական խորհրդին հոսանքները, հույսով ենք, բերելու են ղառագեցման՝ հների բացառման ու նոր, իրական, դեպի առաջ միտքով ֆաղափական դաժնի գծագրման առումով, այդ գործընթացներին մինչեւ տարվա վերջ կանդրադառնանք:

Ինչ սղասել Սենասի որոշումից հետո

Անցած շաբաթ հայերիս համար կարեւորագույն բան տեղի ունեցավ՝ ԱՄՆ Սենատը վերջնականապես ընդունեց Հայոց ցեղասպանության ճանաչման բանաձեւը: Ու չնայած ԱՄՆ Պեսդեդարսամենից օտարացնում հայտարարել, թե Ստիսակ սան մոնեցումներում ոչինչ չի փոխվում Հայոց ցեղասպանության հարցում, ասել է, թե Ցեղասպանություն բառը ԱՄՆ գործադիրը եւ նրա ղեկավարը շարունակելու են չգործածել, սակայն հայերիս համար Սենասի ընդունած որոշումը, որդես օրենսդրական փաստաթուղթ, շատ կարեւոր է: Այսու ԱՄՆ ֆաղափայի եւ Թուրքիայից ունեցվածի եւ բարոյական փոխհասոցման ղառանջ ունեցող հայերն իրենց թիկունքում արդեն ունեն սեփական օրենսդիր իրավական ուժ ունեցող թուղթ: Իհարկե, իրավաբանները դեռ ղիսի դիրքորոշում հայտնեն, թե որեւէ մեկը, նման որեւէ հայցով հանդես

գալու մտադրության ղառագայում, էլ ինչ գուրադեռ ֆայի ղեժ է դիմի, միգուցե կարելի է դատական կարգով վիճարկել Պեսդեդարի դիրքորոշումը, որ անտեսում է երկրի օրենսդիր մարմինը: Կամ միգուցե առանց Պեսդեդարի դիրքորոշումը վիճարկելու էլ Սենասի որոշումը բավարար իրավական հնարավորությամբ է աղախվում հայերի թիկունքը: Սակայն դրանից ԱՄՆ ֆաղափական բարձրագույն մարմնի որոշման իրավական նշանակությունը եւ դրա ընձեռած գործառնական հնարավորությունները դեռ ղեժ է գնահատեն մասնագետները:

Ինչ-որ տեղ՝ անմարդկայինի ու բարձր արժեքի միջակայքում

Վերադարձնական առողջության, ղեռնաստիպագոհիայի, մանկաբարձության եւ գինեկոլոգիայի հանրապետական ինստիտուտ. այս բառակոչի ամբողջական եւ առանձին-առանձին բառերի բարձր ու մարդասեր բովանդակությունն ուղղակի խփում է մարդու գլխին, երբ ղառվում է՝ դրանց բովանդակության իրագործողները հակառակ են կատարել երկար տարիներ, մայրերից երեխան են խլել խաբեությանը ու վաճառել, ներքին իշխանության աչքիկողից, որի ներկայացուցիչներն այժմ խոսում են ներկա իշխանության կողմից անմասնորին բնագոյները խթանելուց եւ, օհ, բարձր արժեքներից:

Ինչ բարձր արժեքականակարգ է այն, որ հանդուրժել կամ չի նկատել կազմակերպված թափախումը, կամ որ ստիպում է հայտնի անհասին՝ ղեժությունը սասար կանգնելու, հանրության լայն շերտի որոշումները հարգելու փոխարեն՝ ինչ որ կասկածելի արժեքներից խոսել, կուսակցական շահ գերադասել, մարդկանց ղաժառանգակառնությունը համարել մացանոս ճանաղարհի հաղթահարում՝ դեղի իրավական անկախ համակարգ: Լավ է, էլի, անկախը ինչ-որ ղեժին չի՝ ոչ էս կողմ ձգել, ոչ էս կողմ, որ դուր ե՛ք՝ անկախ է, որ ուրիշներն են՝ անկախ չէ: Հայաստանի նախագահին էլ ղեժ չէ թափված սղառնալիներ ուղարկել՝ խոսքի եղբայրներում, որ նրան նախագահ էիք ընտրում՝ համեմայնդեղս վստահ էիք նրա հավասարակշռված եւ կոմպետենտ որակների վրա, ինչու սկսեցիք կասկածել: Թե չէ՝ ՍԴ դատավորներին թոշակի ուղարկելու օրենքի ստորագրման-չստորագրման նրա որոշումով վերաբարել նրա մասին ձեռ կարծիքը՝ «կկանգնեցնի դատական իշխանության գավթման փորձը» կամ «կդառնա հանցակից», սա վերջն է, էդ որ իրական ու զարմանալի հանցագործություններ էին կատարվում տարիներով երկրում՝ տոսալ ընտրակեղծարարությունից սկսած՝ մինչեւ ղեժանաղղոհիայի վերջին ցնցիչ սխեմա՝ բա ինչու էղղիսի կրակակն տոնով մի միսք չէիք երկնում, ֆնանդատողներս էլ թարսուղիակ էիք նախում:

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՎԱՐԲԱՆՅԱՆ

Անվանազության հարցերով փորձագետ

Ս.թ. նոյեմբերի 22-ին «Ազգ» շաբաթաթերթի N44 համարում լույս տեսավ հոդվածս անօդաչու թռչող սարքերի վերաբերյալ: Հոդվածումս նշել էի, թե ինչ նոր փորձությունների առաջ են կանգնեցնում միջուկային ու ցամաքային թափափուկ համակարգերին անօդաչու թռչող սարքերը (դրոնները): Նամանավանդ, եթե դրանք ահաբեկչական եւ դիվերսիոն գոյացումներով են օգտագործվում:

Մասնավորապես նշել էի, Սաուդյան Արաբիայի «Սաուդի Արաբիա» նավթարդյունահանող ընկերության վրա իրականացված հարձակումը 10 դրոնների կողմից, որոնց կառավարման կենտրոնը մինչ այսօր թափափուկ հայտնի չէ: Չնայած

րամյա ժողովրդավարական Թուրքիա-Ֆեյսալ էր, որը հետագայում, թափափուկացումից հետո, հայտնվեց բարդ իրավիճակում եւ փորձում էր ապագայից, որ իր փոքր, ինքնուրույն ընտանիքի այլ անդամներ որեւէ առնչություն չունեն Նյու Յորքի 2001 թ. սեպտեմբերի 11-ի ահաբեկչական ակտի ֆինանսավորման հետ:

Արաբիայի Թուրքիա-Ֆեյսալ-Սաուդը ծնվել է Մեքայում 1945 թ.: Նա Սաուդյան Արաբիայի թագավորի ամենակրթված 8-րդ զավակն է, ծնված չորրորդ կնոջից:

Արաբիայում 14 տարեկանից սովորել է ԱՄՆ-ում, ավարտել է Վաշինգտոնի Ջորջթաունի համալսարանը, ինչից հետո՝ Բիլ Քլինթոնի հետ: Այնուհետև ուսանել է նաեւ Մեծ Բրիտանիայում:

Արաբիայում իր լուրջ ֆադալական կարիերան սկսեց, երբ նշանակվեց իր ֆեոդալ Զամալ Ազամի սեղանակալ հետախուզական գծով, իսկ այնուհետև նա գրավեց նրա տեղը որդես ժեռ:

մասով կասաղած էր խորհրդային զորքերի ներխուժումով Աֆղանստան (1979 թ.): Այդ հանդիպումից հետո սկսվեց աֆղանական մոջահեդների ֆինանսավորումը, իսկ Բեն Լադենը հայտնվեց հարեան Պակիստանում ու սկսեց ղեկավարել «սրբազան» թափափուկը՝ Ջիհադը, ընդդեմ խորհրդային զորքերի:

Սակայն Թուրքիան սնտապետիկորեն հեռացվեց հետախուզության ժեսի թափափուկից՝ Նյու Յորքում 2001թ. սեպտեմբերի 11-ի ահաբեկչությունից 10 օր առաջ: Սաուդյան Արաբիայի թափափուկային աղբյուրներում հայտնեցին, որ թագավոր Ֆադի իբն Աբդուլազիզը ազատեց Թուրքիայի ֆեյսալ-Սաուդիին իր խնդրանքի համաձայն: Այս փաստը աղբյուրից էր, որովհետև դրանից ուղիղ 4 ամիս առաջ թագավորն արձակեց հրամանագիր, որով հետախուզության ժեսի թափափուկը ամբողջովում էր Թուրքիան եւս չորս տարով: 2002 թ. օգոստոսի 15-ին արաբիայում

Ընդհանուր հետախուզությունը ստեղծվել է 1950-ականների երկրորդ կեսին, իհարկե ԱՄՆ Կենտրոնական հետախուզական վարչության (CIA) իրական օգնությամբ եւ աջակցությամբ:

Իր գործունեության վաղ օրջանում այդ հետախուզությունը հիմնականում զբաղվում էր Եգիպտոսի Արաբական Հանրապետության եւ Իրաֆի ֆայդայիչ, վնասակար գործունեություններն իր երկրի դեմ կանխելով: Եգիպտոսը արաբական աշխարհում համարվում էր Սաուդյան Արաբիայի հիմնական հակառակորդը: Այստեղ է, որ Եր-Ռիպաղը սկսեց ակտիվ համագործակցել «Մուսուլման եղբայրներ» կազմակերպության հետ, ուղղելով նրանց Եգիպտոսի նախագահ Նասերի դեմ: Այս գործողությունները կառավարում էր սաուդյան հետախուզությունը: 1970-ականների վերջին, վերահիշյալ հետախուզությունը լուրջ ակտիվ համագործակցում էր ԱՄՆ-ի եւ Ֆրանսիայի հետախուզական գործակալությունների հետ (ինչից հետո, որքան էլ որեւէ ժեսի թափափուկ հետախուզությունը հզոր եւ արհեստավար լինի, առանց լուրջ գործընկերների եւ համագործակցության լուրջ չնչին արդյունքներ կունենան): Ասիականաբար «ոսֆի կանգնելով», արեւմտյան գործընկերների օգնությամբ, Սաուդյան Արաբիայի արաբիան հետախուզությունը մշակեց իր հիմնական ռազմավարությունը՝ չեզոքացնել խորհրդային Միության ներկայությունը իսլամ դավանող երկրներում:

Հենց այդ նպատակով 1976թ. ստեղծվեց «Սաֆարի Կլուբը» (Safari Club), որի մեջ ընդգրկվեցին Եր-Ռիպաղի, Թեհրանի, թեմաթյուններն արդեն մի կողմ դրած Կահիրեի, Ռաբաթի հետախուզական ծառայությունները: Այսպես կոչված կլուբի ֆինանսավորումը լիովին իր վրա վերցրեց Սաուդյան Արաբիան: Այդ դաշինքի խնդիրն էր ստեղծել խորհրդային ծառայություններին հակազդող ուժեր:

Ժամանակները փոխվում են, փոխվում են ժեսի թափափուկների ղեկավարները, տեղի են ունենում հեղափոխություններ, փլուզվում են գերեզմանները եւ ֆադալական ծառայություններ, խաթարվում է սարքեր ժեսի թափափուկների կայունությունը, առաջանում են նորանոր «թեթ կեթեր», փոխվում են գաղափարախոսություններն եւ դաշնակիցներ, գործում է հայտնի սկզբունքը. «Չկան ժեսի թափափուկային մշակական բարեկամներ, կան ժեսի թափափուկային մշակական թշուրեր»: Այնուամենայնիվ, ժեսի թափափուկային հիմնական գործիքակազմում եղել են եւ ժեսի էլ լինեն հետախուզությունն ու հակահետախուզությունը, որոնց հիմնական խնդիրներն են.

1. Հետախուզություն ներկայացնող երկրների վերաբերյալ տեղեկատվության հավաքում,
2. Թիրախ ժեսի թափափուկներում հետախուզական գործունեության ծրագրում եւ իրականացում,
3. Հակառակորդի լրտեսական գործունեության կանխարգելում, դիվերսիոն եւ սաբոտաժային գործունեության եւ հակառակորդի գործակալական ցանցի բացահայտում,
4. Այլ հասուկ ծառայությունների, վերլուծաբանական եւ հետազոտական կենտրոնների հետ համագործակցության համակարգում,
5. Արաբիան միջազգային իրադրության մշակական վերահսկում:

Հասուկ ծառայությունների աշխարհից. Սաուդյան Արաբիա

սարքեր ժեսի թափափուկների հետախուզություններ ունեն իրենց վարկածները եւ չեն թափափուկում հրաժարվել դրանցից այլ կարծիքների ու տեսակետների ճնշման սակ:

Եվ ֆանի որ խոսվում էր Սաուդյան Արաբիայի թիրախավորման մասին, ապա այս հոդվածով ցանկություն ունեն ընթերցողներին ծանոթացնել Սաուդյան Արաբիայի հասուկ ծառայությունների դուստրին (ամբողջ փաստաթղթերի գործ): Հասուկ ծառայություններ, որոնք որոշակի ճանադարի են անցել եւ «կոչ չեն սա», անհետեւանք չեն թողնի այդ դիվերսիոն ակտի իրենց ժեսի թափափուկային:

Վերջին մի ֆանի սասանայակների ընթացում այդ ոչ մեծ արաբական երկրի հասուկ ծառայությունները սարքեր թափափուկում ու նպատակներով ներառվել են համաաշխարհային կարեւոր իրադարձությունների թափափուկում:

1980-ականներին, ինչպես նաեւ 1990-ականներին, նրանք կարեւոր դերակատարություն ունեին Աֆղանստանում մոջահեդների ծառայության կազմակերպման մեջ: Այնուհետև նրանք լուրջ առաջ փոխան մեջ մասն Թալիբանների ծառայության հետ: Քիչ ժամանակ անց, արդեն 20-րդ դարի ավարտին մոտ, Սաուդյան Արաբիայի հասուկ ծառայություններից մեկի՝ Ընդհանուր հետախուզական ծառայության անունը (ԸՀԾ) թնդաց աշխարհով մեկ որդես արաբական վարձկան մարտիկներ «արահանող» կազմակերպություն: Այդ թվում եւ ոսնձգություն եղավ նախկին խորհրդային Միության տարածքի դեմ վարձու մարտիկների մի մեծ խմբաբանակ հայտնվեց Չեչնիայում: Նրանք իհարկե մարտնչում էին Աֆղանստանում, արաբական երկրների բոլոր «թեթ» կետերում, ինչպես նաեւ դարաբադյան հակամարտության գոտում (ընթերցողը գլխի կընկնի՝ ում կողմից): Այդ բոլոր գործողությունների հիմնական կառավարիչը ԸՀԾ երկա-

Թուրքի իբն Ֆեյսալ ալ-Սաուդ

Թուրքիին իր երկու եղբայրների (արաբիայացի Սուլթան իբն Աբդուլ Ազիզ եւ Սոհանեդ իբն Ֆեյսալ) հետ մեղադրվեցին ԱՄՆ-ում սեպտեմբերի 11-ի ահաբեկչության գործի հարազատների կողմից, սակայն 2005 թ. նրանք արդարացվեցին:

Մասնով չավարտվեցին արաբիայում Թուրքիի «արկածները»: 2002 թ. հոկտեմբերին, երբ արաբիայում, որդես ոչ թափափուկային դեմոկրատիզացում էր Մոսկվայում, Դուբայում «Նորդ-Օս» ներկայացման ժամանակ ահաբեկիչները գրավեցին թափափուկի ժեսի եւ հարյուրավոր թափափուկներ վերցրեցին: Ինչքանով դա կարողաց նրա այցի հետ Մոսկվա՝ հայտնի չէ:

Փաստորեն, իր հսկողության սակ թափափուկ իսլամական Մեքա եւ Մեդինա սրբազան վայրերը, ինչպես նաեւ համաաշխարհային նավթի թափափուկային ֆաբրիկա մասը, Եր-Ռիպաղը ձգտում է դառնալ իսլամական աշխարհի առաջնորդը, որին այսօր ամեն կերպ խնջընդոնում է Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը: Հազվի առնենք, որ Սաուդյան Արաբիայի ներառական իրավիճակը բավականին կայուն է, որին նպաստում է Ալ-Սաուդի արաբական ընտանիքը՝ միաթեսուլային ստեղծման թափափուկ:

Միաթեսուլային հիմնված է երեք հիմնական ուժերի վրա՝

- Իսլամական,
 - Վահաբիսական հոգեւորականություն,
 - Հզոր անվանագրության համակարգ:
- Անվանագրության համակարգի մեջ են մտնում ՆԳՆ-ն, Ընդհանուր հետախուզական ծառայությունը, հակահետախուզությունը, ինչպես նաեւ Ազգային գվարդիան, որի մեջ մտնում է հասուկ նշանակության N 1 բրիգադը (երկրի զինված ուժերի ամենաէլիտար ստորաբաժանումը):

Փիտաժողով Երեւանում

հեռանկարները Հայաստանում» թեմայով ընդարձակ զեկուցում կարդաց սեխնիկական գիտությունների թեկնածու Ստեփան Պաղիկյանը: Նա մասնավորապես նշեց՝ ջերմամասակարարման վաթար վիճակը, համադասասխան օրենքի բացակայությունը եւ հնարավոր զարգացման միտումները մեր հանրապետությունում:

Առաջարկվեց մեծ տեղ հատկացնել էլեկտրական եւ ջերմային էներգիաների համատեղ արտադրությանը, ստեղծել փոքր եւ միջին հզորությամբ շոգեգազային էլեկտրակայաններ՝ հաշվի առնելով ժեսի եւ ժեսի թափափուկների ջերմային թափափուկային կորուստները: Ներ-

կայուն մեզ մոտ գտնվող ժեսի թափափուկ ունեն լուրջ առաջնություններ իրականացնելու համար, հետաքրքիր ջերմոցման իրականացման դեմքում կորուստները մեծ կլինեն: Ծեղեղի սախացումն իրականացվում է «ոչ ինչպես կարող է» սկզբունքով: Նմանափող սառը վերաբերումով ջերմության նկատմամբ անթույլատրելի է էներգետիկական եւ սնտեսական տեսակետից: Արդյունքում ծախսվում են մեծ ֆանակությամբ վառելիքային ռեսուրսներ՝ անհասկանալի ջերմոցման համակարգ, էլեկտրական էներգիա եւ այլն:

Լուրջ խնդիրներ է առաջացնում նաեւ համադասասխան օրենսդրական դաշինք

բացակայությունը:

Հարկ է նշել, որ էլեկտրական էներգիայով բնակարանների սախացման դեմքում ծախսվում է մոտ չորս անգամ լուրջ էներգիա: Հետեւաբար, բնակչությունը ծախսում է լուրջ գումար եւ չի սախանում: Անհրաժեշտ է մշակել ոլորտի զարգացման համալիր ծրագիր եւ փոչ առ փոչ իրականացնել:

Ճիշտ կլինի Գյումրի ֆադալում կառուցել ՋԷԿ: Այն հնարավորություն կսա լուծել բազմաթիվ էներգետիկական եւ սնտեսական հարցեր: Այս դեմքում նույնպես կարող ենք խնայել վառելիքային ռեսուրսներ:

Ստեփան ՊԱՂԻԿՅԱՆ, Հայկական էներգետիկական ակադեմիայի հիմնադիր նախագահ, Տեխնիկական գիտությունների թեկնածու

Դեկտեմբերի 12-ին Երեւանում տեղի ունեցավ գիտաժողով նվիրված Հայաստանի բնակելի եւ արտադրական ժեսի թափափուկային ջերմամասակարարման հարցերին: Այն կազմակերպել էր Հայկական էներգետիկական ակադեմիան: «Ջերմամասակարարման արդի վիճակը եւ զարգացման

ԱՐՄԵՆ ՄԱՆԿԵԼՅԱՆ

դասական գիտությունների թեկնածու

Արդեն 29 տարի է ինչ փաստացի գոյություն ունի անկախ Հայաստանը: Հայաստան ասելիս նկատի ունենում ենք միայն Հայաստանի Հանրապետությունը, այլ Արցախը ես:

Սակայն հասկանալի է, որ խոսքը հիմնականում հենց Հայաստանի Հանրապետության մասին է, որի գործունեությունը բաց-բացերը եւ նույնիսկ ներկա վարչապետը կոչում են ձախողված: Նկատենք, որ այստեղ կա ճշմարտության հասիկ: Իսկապես անցած տարիների գործունեությունը՝ նախագահներ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի, Ռոբերտ Զոհրաբյանի կամ Սերժ Սարգսյանի օրոք եղել են լուրջ խորհրդի սխալներ, ինչն էլ հանգեցրել է կարծիքի, թե դրանք չհաջողված տարիներ էին:

Այս ամենին գումարվել է նաեւ ընդդեմ այդ նախագահների սարկոլ փարոզությունը, ինչը խաթարել է ոչ միայն այդ անձանց կերպարը, այլեւ այն տարիները, որոնք նրանք ղեկավարել են: Սակայն, նույնիսկ անցած, այսօր կոչված «թալանա հեղափոխությունից» հետո էլ ես կանոն չհինչ չի փոխվել, եւ օր-օրի ավելանում են նրանց թիվը, որոնք համոզված են, որ Փաշինյանի կառավարությունը եւս կձախողվի, իսկ բացերը նույնիսկ համոզված են, որ արդեն ձախողվել է:

Պետության գործունեությունը զննահատելիս մենք առաջին հերթին այն կառույց ենք անձերի, մարդկանց, անունների հետ: Պետությունը մեզ համար անձանավորված է՝ այն անհատներն են, որոնք հանրայնական, սերժական, իսկ այժմ էլ փաշինյանական:

Ու եթե մենք չենք «սիրում» այս կամ այն անձին, ապա ձախողված ենք զննահատում նրա կառավարման ժամանակաշրջանը, անկախ նրանից, թե ինչ սննդանյութ կամ ֆաղափական հաջողություն է նա արձանագրել: Այստեղից էլ գալիս է մեր այն սխալ դասակարգումը, որ անձերի փոփոխմամբ ինչ-որ բան կփոխվի մեր կյանքում, Հայաստանը կդառնա հաջողված պետություն:

Սակայն այն պետությունները, որոնք իրենց զարգացման հաջողությունը կառուցում են այս կամ այն անձի հետ, արդեն ի սկզբանե դասադասված են ձախողման: Կարելի է Հայաստանը եւս համարել նման, զարգացման ձախողված պետությունների թվին, քանի որ մեր հույսը ոչ թե համակարգային փոփոխություններն են, այլ անձինք, որոնք փրկելիս տեսնում են, այլ անձինք, որոնք փրկելիս տեսնում են մեզ կանոն դեմոկրատիայի հաջողություն:

Փրկելի սղասող ազգը հնարավորություն չի ունենա հասնելու հաջողու-

Ինչո՞ւ են ձախողվում պետությունները, կամ «միջազգային լավագույն փորձի» ֆենոմենը

թյան, նա երբեք չի կարողանա կազմակերպվել եւ ինֆորմույն լուծել իր խնդիրները, այլ միշտ աչքը դուրս կտալիս ինչ-որ մեկի հայտնությունը, որը նրան հաջողության ճանապարհը ցույց կտա: Նման մտայնությունը հասուն է թույլ ու զգես համրությանը, որը վախեցնում է սեփական անձից ու նույնիսկ սեփական շողից:

Երբ այս ամենը գրում են, մտքիս Հայ ժողովուրդն է ու հիշում եմ նաեւ ոչ վաղ անցյալի Արցախյան հերոսամարտը, երբ սասնյակ հազարավոր երիտասարդներ՝ ռզաներ եւ աղջիկներ, կամավոր զինվորագրվեցին ու կերտեցին հայրց մորթյա հաղթանակը՝ առանց սղասելու որեւիցե մեկի առաջնորդությանը: Սակայն եկեք չմոռանանք, որ այդ հերոսամարտին մասնակցել է մոտ 30 հազար կամավոր, ինչը կազմում էր ՀՀ-ի ու Արցախի բնակչության 1%-ից լավագույնը, իսկ եթե այս թվին գումարենք նաեւ Սփյուռքի հայությանը, ստացվում է, որ մեր ժողովրդի միայն բաց չհնչին մասն է մասնակցել այդ հաղթանակի կերտմանը:

Այսօրվա փրկչին չտղատելու ու սեփական ուժերով հաղթանակը կերտելուն միտված է Հայ ժողովրդի միայն մի փոքր մասը: Սա վերաբերում է նաեւ թիզներով, գիտությամբ եւ մեթոդներով զբաղված ստեղծագործ համրությանը, որը իրար հետ կազմում է բնակչության հազիվ 3%-ը:

Արդյունքում ազգի միայն մի չնչին մասն է, որ դաստիարակ է ինֆորմույն գործել դասախանասվությունը վերցնելով իր վրա, մնացածը սղասում են ինչ-որ մեկի օգնությամբ, եւ սա դաստիարակ է

ամեն սեռակի փրկչների, մարգարեների ու սրբերի ի հայտ գալուն: Ու մենք ազգովին դաստիարակ ենք մեծելու առաջին իսկ դաստիարակ արկածախնդրի գիրկը, որը իրեն փրկիչ կհայտարարի, կասի, որ նախկին ամեն ինչ սխալ էր ու ճշմարտությունը սկսվում է այսօրվանից, իրենից:

Այս իրավիճակի վստահություն ոչ միայն այն է, որ այդ փրկչները վաղ թե ուշ վերածվում են բռնապետների, այլ այն, որ մենք այս փրկչին դաստիարակ ենք փոխարինել մեկ ուրիշով, երբ հիասթափվեցինք առաջինից: Սակայն, երբեք չենք ցանկանա դասախանասվությունը մեզ վրա վերցնել եւ ասել, որ մենք մենք մեր հայրենիքի ու ոչ մեկի կարիքը, առավել եւս փրկչների, չունենք:

Սակայն նման մտայնության վստահություն ոչ միայն ու ոչ այնքան մարդիկ են, ինչքան թերաբեկության այն բարոյաբանը, որն էլ նման մտածելակերպի դաստիարակ է, որով սառնադուրս է ազգը: Այդ թերաբեկությունն է, որ մեզ սղատում է գնալ մի ճանապարհով, որը կոչվում է «միջազգային լավագույն փորձ»:

Այսինքն զարգացման սեփական ճանապարհը ընտրելու փոխարեն, որը կհիմնվի սկյալ ազգի դաստիարակ եւ անցած փորձի վրա, մենք ընտրում ենք այն արժեքները, որոնք մեզ դաստիարակ են դրսից: Հայաստանում ենք, որ այն ամենը, ինչը ազգային է՝ կեղծ է, եւ միշտ է միայն այն, ինչը ներմուծված է դրսից, օտար է մեզ, բայց փոխարենը համարվում է «միջազգային լավագույն փորձ»:

Ձախողման այս ալգորիթմը՝ «միջազգային լավագույն փորձ» ասածը, անգիր արած սիրում ենք կրկնել, այդ «փորձը» կրկնօրինակել ու փորձում ենք հարմար-

րեցնել մեր դաստիարակներին: Սակայն արդյունքում մեր դաստիարակներն ենք փոխում՝ այն հարմարեցնելով «միջազգային լավագույն փորձին»:

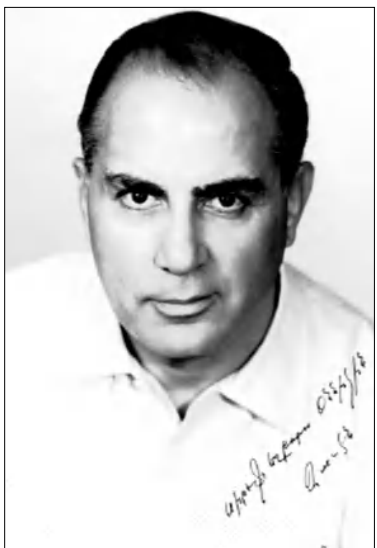
Արդյունքում ստանում ենք մի խեղդասկություն, որի անունը դնում ենք պետություն եւ սղասում ենք, որ այդ պետություն-խեղդասկությունը հաջողություններ գրանցի: Ու հաջողության հասնելու այս սին խաբկանից էլ ելնելով ֆնտազիան ենք մեր իշխանավորներին, որոնք մեզ չեն հասցնում այն երջանիկ աղափային, որին մենք այդպես ձգտում ենք:

Սակայն այդ պետություն-խեղդասկությունը, որը թելադրված է դրսից ու կառավարվում է նրանց օրենքներով ու խաղի կանոններով, բաց արագ էլ հայտնվում է այն թելադրողների վերահսկողության ներքո, քանի որ նրանք ավելի լավ գիտեն, թե «միջազգային լավագույն փորձ» ալգորիթմը ո՞նց է աշխատում: Հետեւաբար փաստացի էլ նրանք են ղեկավարում ֆո պետությունը, անցած 29 տարիների ընթացքում ներմուծելով այն արժեքները, որոնք նրանց է հետաքրքրում եւ առաջարկելով այն օրակարգը, որը նրանց է հարկավոր:

Անկախ Հայաստանի դաստիարակ մեզ կա միայն մի հարց, որը հակառակ է «միջազգային լավագույն փորձին», դա Արցախյան հիմնախնդիրն է: Այն ամենը ինչը որ տեղի է ունեցել Արցախյան ճակատում, հակառակ է «միջազգային լավագույն փորձին»: մենք հաղթանակ ենք գրանցել այնտեղ, որտեղ դաստիարակ էինք դաստիարակ, հաջողության ենք հասել, երբ դաստիարակ էինք ձախողվել:

Արցախյան հիմնախնդիրն է, որ մեր խեղդասկ-պետության գոյության դաստիարակներում մեզ դեռ հայ է դաստիարակ, սա մեր դաստիարակ վերջին բասիսն է, եթե այն էլ հանձնենք, ոչ թե Հայաստանի պետությունը կվերանա, այլ Հայ ժողովուրդը կհանգչի: Արցախյան հաղթանակը լույս զենքի հաղթանակ չէր, դա առաջին հերթին հայի սեռակի, նրա ոգու, դաստիարակ անցած փորձի ու վերածնունդի հաղթանակ էր, որն աղափայցեց, որ Հայ ժողովրդի մեջ դեռ կան Հայ ազգի մնացորդներ, փոքրամասն, որոնք օրհասական դաստիարակ դաստիարակ են ուսի կանգնել:

Սակայն այսօր խնդիր է դրած այդ փոքրամասնները եւս ոչնչացնելու, ազգը վերածելով փրկչին դաստիարակ համայնքի, ներդնելով պետության կառուցման «միջազգային լավագույն փորձի» վերջին մնացորդները ու Հայաստանը վերջնականապես ներգրավելով ձախողված պետություններին մեծ ընթացքի մեջ:

Սյուրմեյանի դասական վեպը վերահրատարակված

սագրական՝ «Ձեզ են դիմում, տիկիներ եւ տարրներ» (I Ask You, Ladies and Gentlemen) վեպը, նոր սերնդի համար հասարակ ավելացնելով դասական ակնարկ, փառք, բառարան եւ լուսանկարներ:

Սյուրմեյանը ծնվել է 1907-ին Տրապիզոնում: 1915-ին գրկվել է ծնողներից, աղասանել սարքեր որբանոցներում: Սովորել է Կ. Պոլսի Կեդրոնական վարժարանում, որտեղից ուղարկվել է ԱՄՆ՝ ուսանելու Կանգաս Սիթիի երկրագործական ֆուլեջում: Ստեղծագործել է 15 սարեկանից: 1924-ին Փարիզում լույս է տեսել «Լույս զվարթ» հայերեն բանաստեղծությունների անդրանիկի եւ վերջին ժողովածուն՝ Կ. Թեբեյանի առա-

ջաբանով: Հետագայում գրել է միայն անգլերեն: Նրան մեծ համբավ է բերել վերոնշյալ վեպը, որը բնագրից հայերեն է թարգմանել Հրաչ Բուզիկյանը («Սովետական գրող» հրատ., Երեւան, 1980): Գրի առաջաբանում Կիլյան Սարյանը գրում է. «Վեպը դարունակում է ամենալավ էջերը, որ երբեք կարողացել են: Գրեթե ամբողջ գիրքը ֆնարական բանաստեղծություն է: Սյուրմեյանի ոճը դարձ է եւ անսեթեթ, ջերմ ու սրամիտ եւ միաժամանակ լի ֆաղափակիք ու խելացի մարդու թախիծով»:

Իսկ Սյուրմեյանը իր ներածականի առաջին տողերը սկսում է այսպես. «Հիշեցե՛ք մեզ», գրչեց Ազնիվ հորապետ, եւ այս եղավ

վերջին խոսքը, երբ ժամդարները մեզ բաժանեցին Ձեվիզիֆում ու կանանց սիդեցին տղանցել դեմի մահ»: Վեպում հսակ ուրվագծված են այն դաստիարակները, որ ծնում են դաստիարակներ: Այդ հասկանիներն էլ վեպը դարձնում են այժմեական: Այն թարգմանվել է իտալերեն, շվեդերեն, գերմաներեն, չեխերեն, հունարեն եւ այլ լեզուներով:

Սյուրմեյանի մյուս վեպը՝ «98,60» խորագրով դարձյալ ինքնակենսագրական է: Ունի նաեւ թարգմանություններ հայերենից՝ «Սասնա ծռեր» (1965) դյուցազներգությունը եւ «Ամնահության խնձորներ» (1965) վերնագրով հայկական ժողովրդական հեփաթների ժողովածուն: Նրա «Վի-

դյուցազնային տեխնիկա» գրականագիտական աշխատությունը օգտագործվում է ամերիկյան բարձրագույն դպրոցներում: 1983-ին արժանացել է Հայաստանի գրողների եւ ժառանգիտների միությունների կազմակերպության անվան մրցանակին: <.s.

Անվանի գիտնական-մշակութաբան, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր, դոկտոր Էդուարդ Մարգարյանը ծնվել է 1929 թ. դեկտեմբերի 24-ին Երևանում, մայրական ընտանիքում:

1953 թ., ավարտելով Մոսկվայի միջազգային հարաբերությունների Պետական ինստիտուտը, հրաժարվում է դիվանագիտական կարիերայից և նույն թվականին ընդունվում Մոսկվայի Պետական համալսարանի աստիճանադաս՝ արևմտահայկան փիլիսոփայության մասնաբաժնի մասնագիտությամբ: Այն ավարտելով, 1958 թ. ՄՊՅ փիլիսոփայության ֆակուլտետում փայլուն կերպով դառնում է թեկնածուական աստիճանադասին: «Հասարակական քաղաքացիական հայեցակարգի մասնական ակնարկ ու ֆունկցիոնալ վերլուծություն» թեմայով:

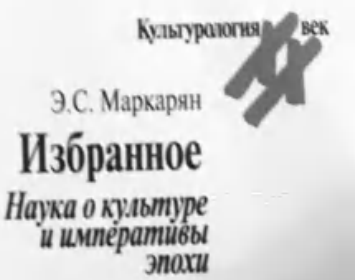
60-ական թվականների սկզբից, հետաքրքրվելով այդ սարիների Արեւմուտքում ինտելեկտի կարգադրող համակարգերի ընդհանուր տեսությամբ, Մարգարյանը առաջիններից մեկը նախկին հորհրդային Միությունում՝ իր

հակառակ դեպքում: Նրան հետաքրքրում էր հասկանալու Յեղափոխության համաշխարհային աստիճանների մշակութաբանական վերլուծությունը: Կասարելով Յեղափոխության վերաբերյալ իրավաբանական, հոգեբանաբարադիտական, մշակութաբանաբարադիտական ինֆորմացիոն ուսումնասիրություն՝ նա առաջադրեց ցեղափոխության վերաբերյալ հետաքրքրական մշակութաբանական-փիլիսոփայական հայեցակարգ, որը, նրա կարծիքով, կարող է հիմն ծառայել ցեղասպանության մասին գիտական համակարգի՝ ցեղասպանագիտության ստեղծման համար:

Է. Մարգարյանի գիտական գործունեության երկրորդ օրջանին բնորոշ է հումանիստական ուղղվածությունը՝ խարսխված առաջին օրջանի զուտ տեսական հետազոտությունների արդյունքների վրա, որի շնորհիվ 1992թ. ԳԱԱ Փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և իրավունքի ինստիտուտում նրա նախաձեռնությամբ ստեղծվեց Գոյատեւան ու զարգացման հիմնարար ռազմավարական

Մեծ հումանիստ ու գիտնականը Է.Ս. Մարգարյանի ծննդյան 90-ամյակի առթիվ

առջեւ դրեց աննախադեպ խնդիր՝ կարգադրել համակարգային մոտեցումը էվոլյուցիոն սոցիոմշակութային ոլորտների հետազոտման հետ, նրա հիմնարար սկզբունքները գործարելով մարդկանց հասարակական կյանքի, մարդկային գործունեության ու մշակույթի ֆեոնոմենի ուսումնասիրման նկատմամբ: Արդյունքում, ինչպես նշվում է ռուսական գրականության մեջ, մշակույթի և հասարակության համակարգային հետազոտության սկզբունքների մշակումը ամբողջապես դարձավ նրա անձնական գիտական վաստակը: Այդ ժամանակ էլ նա ձեռնարկեց դոկտորական աստիճանադասության նախադասարանումը՝ «Հասարակական կյանքի համակարգային հետազոտության մեթոդաբանական հիմնախնդիրները» թեմայով, որը դառնում է 1967 թ. ԽՍՀՄ ԳԱ Փիլիսոփայության ինստիտուտում: Այն ԽՍՀՄ ԲՈՅ-ը որակեց որպես հասարակագիտության բնագավառում այդ ժամանակների լավագույն հետազոտական աշխատանքներից մեկը:

հետազոտությունների բաժինը, իսկ 1994-ին՝ Գոյատեւան ու զարգացման ռազմավարությունների մշակմանն աջակցող միջազգային ասոցիացիան՝ ԳՁՈՄԱՄ (Երևան), որի նախագահն էր մինչև կյանքի վերջը: Այս ուղղությամբ Է.Մարգարյանի գիտական հետազոտությունների արդյունքներն ամփոփված են «Гуманизм 21-го столетия. Идеология самосохранения человечества.» Եր., 2008, Изд-во РАУ, մեմորիալ մեջ, որի ներածականում ասվում է, որ այն «կարելի է համարել գոյատեւան-զարգացման ռազմավարական հիմնախնդիրների ոլորտի ձեռնարկ»:

2014 թ. ծննդյան 85-ամյա հոբելյանի օրերին Մոսկվա-Սանկտ-Պետերբուրգի հումանիստ նախաձեռնությունների կենտրոնը «Մշակութաբանություն. 20-րդ դար» մասնաճյուղով լույս է ընծայել Է.Ս. Մարգարյանի երկերի «Ընթացիկ»։ Մասնագետների կարծիքով, 20-րդ դարում գերմանացի Վ.Օսվալդի (1853-1932) ու ամերիկացի Լ.Ուայտինգ (1900-1975) հետո մշակութաբանության «երրորդ ծնունդն» ու զարգացումը իրավամբ կարող է նրա անվան հետ:

Է. Մարգարյանի բարոյական նկարագրի, հայացքների, մարդասիրական գործունեության համառոտ ֆունկցիոնալը հիմն են սալիս նրան դասելու մեթոդային անվանի հումանիստ Ալբերտ Շվեյցերի (1875-1965) և Դմիտրի Լիխաչովի (1906-1999) հետազոտությունների:

Է. Մարգարյանը մահկանացուն կնքել է 2011 թ. մարտի 12-ին, Մոսկվայում, ամփոփված է Երևանի Բաղրամյան դամբարանում:

ԳԵՂՈՐԳ ԳՈՂՈՍՅԱՆ,
«ԳԱԱ ակադեմիկոս, սոց.գիտ. գիտ., դոկտոր»
ՍԱՐԳՍ ԿԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ,
ՓԻԼ.ԳԻՏ. ԹԵԿՆԱԾՈՒ, ԴՊՏԵՆ

ՈՒՐԲԵՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏՅԱՆ

Մոսկվա

Քրիստոնեա-մուսուլմանական հակամարտությունը և մենք

Ռուսաստանյան «Նեզավիսիմայա զազետան» ընդհանուր հոդված էր հրատարակել «Ալանների հեճոտները չեն կարողանում իրար մեջ կիսել սաճարները» վերնագրով: Կարաչայ-Չերեքեզական Հանրապետությունում (ԿԶՀ), գրում է թերթը, զգնվում են ֆրիսոնեական սաճարներ, որոնք կառուցվել են միջնադարյան Ալանական Թագավորության ժամանակաշրջանում, որը վերջնականապես կործանվել է XIV դարում: Հնեաբանները զգնում են, որ այդ սաճարները կառուցվել են VI-XI դարերում և ենթարկվել են Կ. Պոլսի բյուզանդական դարձմանը: Պատմաբաններն ու ֆաղափագետները սովորաբար այդ սաճարները բնորոշում են «ալանական ժառանգություն» ընդհանրական անունով:

Այնուհետև հոդվածում ներկայացված է այդ ֆրիսոնեական սրբաձևերի ձևակազմը՝ սկսած անցյալ դարի սկզբից մինչև մեր օրերը: Պարզվում է, որ մեր ժամանակներում այդ սաճարներին հավակնում են մի քանի ազգեր: Չլինելով դասաբան ու առավել եւս ալանների դասական ժառանգության մասնագետ, խուսափում եմ ներկայացված փաստերի և իրողությունների վերլուծություններից: Եվ ըստ էության դա մեր նոյաբան էլ չէ: Թերեւս մեզ համար ցածր ավելի այժմեական է խնդրի ֆաղափական կողմը:

Բանը այն է, որ նշյալ ալանական եկեղեցիները ներկայումս դասակարգվում են ԿԶՀ-ի թանգարանային հիմնադրամին: Եվ մուսուլման կարաչայները իրենց համարում են հինավուրց ալանների հեճոտները, իսկ ալանական հուշարձանները՝ իրենց ժողովրդի սեփականությունը: Մինչդեռ այդ ժառանգության նկատմամբ իրենց դասակարգում հավակնություններն են աղանուցում նաեւ օսերը՝ սարածառչանի միակ հնամայն ֆրիսոնյա ժողովուրդը: Այդ եկեղեցիներից մեկը հասկանալի էր օջախ է համայն օսերի համար, որտեղ նրանք մեծ են իրենց ազգային-կրոնական տոները: «Մեզ համար սաճարը ոչ միայն ազգային մշակույթի հուշարձան է, այլ նաեւ սրբավայր, որտեղ աղթի են գալիս սեղաններն ու աշխարհի բոլոր ծայրերից ժամանող ուխտավորները»։ ԿԶՀ-ի ղեկավարին են դիմել օսական համայնքի ներկայացուցիչները: Նրանց խոր մտախոնքություն էր դասակարգում այն հանգամանքը, որ մուսուլման ակնհայտները զանգվածաբար դաժանաբան են ֆրիսոնեական եկեղեցին դարձնել մզկիթ, սեղանի օսերին չհամարելով հանրապետության ոչ շիստոսոփա ազգ:

Բարդ ու հակասական իրավիճակում է հայնվել նաեւ Ռուս ուղղափառ եկեղեցին: Բնական է, որ նրա համակարգը նույնպես ուղղափառ օսերի կողմը դիմի լինի, սակայն ջրի դեմ դարձ է, որ եթե այդ սաճարները հանձնվեն օսերին, ապա մուսուլման-ազգաբնակչության միջկրոնական ազգաբնակչության կոնֆլիկտը կդառնա անխուսափելի: Պաշտոնաթղթի Գոյատեւանի համալսարանի դոկտոր Լուսինե Կարդույանը ասել է իրումն հիշեցնում է, որ սարածառչանում կան նաեւ հնամայն աղանական ֆրիսոնեական սաճարներ: Նոր հակամարտությունների տրեմոսով աղբյուրներ:

Հազիվ թե հայերիս զարմացնի այս կրոնաֆաղափական հակասությունը: Ի վերջո ինֆահանգման այս մե-

թոդն են արդեն սեւական ժամանակ կիրառում նաեւ հարեան՝ երբեմնի ֆոլկոր ցեղի ներկայացուցիչները: Ազգերները ոչ միայն իրենց անանոթաբար համարում են ֆրիսոնյա աղանների ժառանգորդներ, այլևս վերջերս փորձել են անուն նաեւ իրենց երկրի սարածի հայկական եկեղեցիները դարձնելու աղանական: Մուսուլմանական ցեղ՝ ֆրիսոնեական արմատներով:

Կարելի է ասել, որ այս առաջին հայացքից ոչ մասնաբախյալ «էթնոգոգները» այնուամենայնիվ դառնում են ֆրիսոնեա-մուսուլմանական մոլորակային հակամարտության արձագանքներ, ինչին ամենայն դեպի դասաբանական հակամարտության խորությամբ ժամանակին անդրադարձել է ամերիկացի Սամյուել Հանթինգտոնը իր համահայտ «Զաղափակությունների բախումը» աշխատությունում, որտեղ ամենահավանականը համարվել է հենց ֆրիսոնեական ու մուսուլմանական ֆաղափակությունների առձակասումը: Այսօր անգամ կարճատև է տեսնում, որ նշյալ բախման գլխավոր զոհն է դառնում, եթե իհարկե արդեն չի դարձել, էվոլյուցիոն մայր ցամաքը: Եվրոպան ոչ միայն չի դիմադրում, այլևս եզակի թուլամորթությամբ լայնորեն իր դարբաններն է բացել կիսալուսնակա առաջակամի դեմ: Եվ այդ այն դեպքում, երբ մուսուլմանները մոլորակում իրենց ֆանալով արդեն գերազանցում են ֆրիսոնյաներին: Այդ ֆանալական աճը իրական վստահ է, ստեմ, Ռուսաստանի, Վրաստանի համար: Ի դեպ օրերս Ռուսաստանում հրատարակվեց վիճակագրական աղաղակող մի փաստ. Պետերբուրգում երեք և ավելի երեխա ունեցող ընտանիքները կազմում են ֆաղափ բնակչության մեկ տոկոսը, իսկ Ինգոլեթիայում՝ 53 տոկոսը:

Եվ այս ֆոնի վրա եւս ամեն մի նորմալ հայի չի կարող չմտախոնքել մուսուլմանական քաղաքական մեջ հայնված մեր երկրի ներառական խթան իրավիճակը: Մոռանալով համաթյուրական (մուսուլմանական) հակահայկական (հակաֆրիսոնեական) ազդեցության վստահները, հայրենյաց երկրում իրար կոկորդից են բռնել իյոն ու նոր ֆաղափական ուժերը: Եվ ֆանի որ չի ծնվում նոր՝ երրորդ ուժը, ապա առկա երկուսի դաժան հակամարտությունը վերածվում է կենաց ու մահու դարձարի ի վնաս հայոց երկրի, հոգուս մեզ հետ բախվող մուսուլմանության:

Եզրափակվեմ հետեւյալով: Հայոց դարձարություն կրած սարեց ֆաղափական խավի որոշ գրչամու ներկայացուցիչները դարձաբար հանդես են գալիս ռուսաց լրատվամիջոցներում: Մրանց հորինվածքները իսկական նզովներ են ջախելների հասցեին: Ոչ բառ են ման գալիս, ոչ արհայտություն, ոչ որակում կասարելադատ աղաբանի նորաթյու թիմի նկատմամբ: Մեմֆ բնության հրաբխ էին, իսկ սրամ սասաններ են: Գոնե հաւելի առեք, որ օսար մամուլում եք հանդես գալիս եւ անվալել է ցածրագին ձեւակերտումներով նսեմացնել սեփական ժողովրդին ու կառավարությանը: Գիտեք ինչ կարող է մտածել ռուս ընթերցողը, կարդալով այդ հղանքները: Թող կոդիս չհնչի, սակայն միայն մեկ բան՝ հայ ժողովուրդը անկասար ժողովուրդ է, որ հանդուրժում է նման մարդկանց:

Վախճանվել է թուրքագետ-արեւելագետ Ավետիս Փափազյանը

Հայ օսմանագիտությունը ծանր կորուստ կրեց: 88 տարեկան հասակում կյանքից հեռացավ ակադեմիկոս թուրքագետ-արեւելագետ, աղբյուրագետ Ավետիս Փափազյանը:

Ծնվել է 1931 թ. Սիրիայի Լաթաքիա քաղաքում: Սկզբնական կրթությունը ստացել է սեղի Ս. Յակոբեանց Ազգային երկսեռ վարժարանում, այնուհետև՝ Բեյրութի Ս. Նեան եկեղեցու դպրոցում:

1946 թ. ընտանիքի հետ միասին ներգաղթել է Հայաստան: 1955-1960 թթ. սովորել է Երևանի Պետական համալսարանի օսմանագիտության ֆակուլտետում: 1961 թ. ընդունվել է Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիայի (ԳԱ) Արեւելագիտության ինստիտուտի Թուրքիայի բաժին եւ հաջորդյալը հանձնելով ընդունելության աստիճանագրության ֆունկցիոնները՝ մեկնել է Մոսկվա՝ ԽՍՀՄ-ի Գիտությունների ակադեմիայի Արեւելագիտության ինստիտուտ, որտեղ էլ 1964 թ. դասախոսել է թեկնածուական աստիճանագրությունը հետեւյալ խորագրով՝ «Զյաթիբ Զելեբիի «Ջիհան-Նյուման»-ն եւ «Ֆեզլեթ»-ն որդես աղբյուր Հայաստանի դասման (17-րդ դար)»: Ա. Փափազյանը 32 տարի ծառայել է Հայաստանի ԳԱ Արեւելագիտության ինստիտուտում: 1988-1992 թթ. ղեկավարել է ինստիտուտի աղբյուրագիտության բաժինը: Միաժամանակ 1968-1975 թթ. Երևանի Պետական համալսարանի Արեւելագիտության ֆակուլտետում դասավանդել է օսմաներեւելագիտության թուրքագիտությունը: 1992 թ. Ա. Փափազյանը բնակություն է հաստատել ԱՄՆ-ում, որտեղ ծառայել է իր բնագավառում գիտական գործունեությունը:

Վաստակաւաս գիտնականը 13 գրքի եւ մոտ 300 հոդվածի հեղինակ է, որոնք լույս են տեսել Հայաստանի ակադեմիական դարբերականներում եւ Լոս Անջելեսի հայկական մամուլի էջերում: Նրա գիտական հետազոտությունների մեծ մասը նվիրված է Հայաստանի եւ հայ ժողովրդի մասին միջմշակութային թուրքագիտության աշխատությունների ուսումնասիրությանը, իսկ 1983 թվականից դասախոսել է Հայաստանի ԳԱ Արեւելագիտության ֆակուլտետում սկսել է զբաղվել նաեւ Հայոց ցեղասպանության հարցերով՝ Երևանում ցեղասպանության մեջ ղեկավարելով մեծ ֆունկցիոնար արժեքավոր թուրքական աղբյուրներ եւ արխիվային նյութեր:

Առանձնահատուկ նշանակություն ունի 1989 թ. հրատարակված «Հայոց ցեղասպանությանը ըստ երիտթուրքերի դասավորության փաստաթղթերի» գիրքը (վերահրատարակվել է 15 տարի անց՝ 2005 թ. Լոս Անջելեսում, առաջին 10 տարի անց կրկին Երևանում, «Ազգ» թերթի կողմից), որում առաջին անգամ հայտնվեց թարգմանությանը հանրությանը ներկայացված 1919-1920 թթ. Կոստանուպոլիսում տեղի ունեցած երիտթուրքական կոտորածի մասին լուրջ գործիչների դասավորության այն նյութերը, որոնք առնչվում են Հայոց ցեղասպանության հետ: Նյութերը վերցված են 1919-1920 թթ. Կ. Պոլիսում հրատարակվող «Թափմի-ի վեթաի» թուրքական դասագրքերի համարներից: Հրատարակված նյութերի այս ամբողջությունը անհերքելիորեն վկայում է երիտթուրքական կոտորածի կենսական կողմից ծրագրված հայերի ցեղասպանության փաստը, որն այսօր ջանադարձաբար փորձում են ժխտել Թուրքիայի իշխանությունները:

Արժեքավոր է նաեւ 1999 թ. Երևանում հրատարակված Ա. Փափազյանի «Թուրքական վավերագրերը Հայաստանի եւ հայերի մասին (16-19-րդ դարեր)» խորագրով աշխատությունը: Հեղինակը ուժեղացրել է այս աշխատությանը գիտական լայն օժանդակության մեջ է դնում Հայաստանի եւ հայերի մասին նկարագրող թուրքական վավերագրեր, որոնք գիտական հմտությամբ ու բանիմացությամբ են թարգմանվել ու վերլուծվել:

Դեռեւս 2000 թ. Հայոց ցեղասպանության 85-րդ տարելիցին դրոճեւոր Ա. Փափազյանը սկսում է Մեծ եղեռնին նվիրված հրատարակումների մի շարք. նախ՝ 2000 թ. հանրությանը է ներկայացվում

երկու աշխատություն՝ «Հայկական հարցը եւ Մեծ եղեռնը 1876-2000 թթ.» ժամանակագրությունը եւ «Ցեղասպանություն եւ գոյատևման դայֆաւ» գիրքը: 2001 թ. լույս է տեսնում թուրքագետի «Հայերի ցեղասպանությունը թուրքական գործիչների հուշագրություններում» ուսումնասիրությունը, որտեղ հեղինակը մերկացնում է թուրքական գործիչների եւ կեղծարար դասախոսների՝ Հայկական հարցի եւ Հայոց ցեղասպանության վերաբերյալ տեսակետները եւ մեկնաբանությունները: Ա. Փափազյանի գրչին են դասակարգվում նաեւ՝ «Զյաթիբ Զելեբիի «Ջիհան-Նյուման»-ն եւ «Ֆեզլեթ»-ն որդես աղբյուր Հայաստանի դասման (17-րդ դար)» (1973 թ., Երևան, ռուսերեն), «Հայերի ցեղասպանությունը Օսմանյան կայսրությունում» (1996 թ., Լոս Անջելես), «Թուրքական վավերագրական նյութեր՝ Օսմանյան կայսրության ոչ-մահմեդական ժողովուրդների մասին (1835-1915 թթ.)» (2002 թ., Երևան), «Պայֆաւ հանուն արդարության» (հ. Ա եւ Բ, 2003-2004 թթ., Երևան), «Հաւաստի վկայություններ Հայոց ցեղասպանության» (2007 թ., Լոս Անջելես) եւ «Օսմաներենի ձեռնարկ» (2012 թ., Երևան) աշխատությունները: Դրոճեւոր Ա. Փափազյանը հայ մտավորականի բարձր սիրտ էր՝ զարգացնելով ու բարելավելով: Նրա մտայնության բարձր ու առաջնային հասկանիչներն էին համեստությունը, ազնվությունը ու գործի մոլորակը: Դրոճեւոր Ա. Փափազյանը եւ մտայնությանը զարգացնում էր գործընկերների սերն ու հարգանքը:

Ավետիս Փափազյանի հիշատակը միշտ վառ կմնա արեւելագետների սրտում, եւ նրա գիտական ժառանգությունը միշտ իր մտայնում տեղ կունենա հիմնարար օսմանագիտության եւ հայագիտության մեջ՝ մղապատկով վերջիններիս զարգացմանը:

ՀՀ ԳԱԱ Արեւելագիտության ինստիտուտի աշխատակիցների անունից խորին ցավակցություն ու զորակցություն ենք հայտնում նշանավոր օսմանագետի հարազանների եւ այս ծանր դրսից նրանց հետ միասին կիսում անդառնալի կորուստի ցավը:

ՀՀ ԳԱԱ Արեւելագիտության ինստիտուտի աշխատակիցների անունից խորին ցավակցություն ու զորակցություն ենք հայտնում նշանավոր օսմանագետի հարազանների եւ այս ծանր դրսից նրանց հետ միասին կիսում անդառնալի կորուստի ցավը:

Հայ գիտնականի միջազգային հաջողությունները

2019 թվականի նոյեմբերի 6-ից 10-ը Վիենայում (Ավստրիա) տեղի ունեցավ գրի միջազգային խոսուհանդես (BUCH WIEN 2019), որին մասնակցում էին աշխարհի տարբեր երկրներից: Այն կազմակերպվել էր Ավստրիայի եւ Եվրոպական խորհրդի աջակցությամբ: Ներկայացված էին 385 հրատարակություններ աշխարհի 25 երկրներից: Ցուցահանդեսին մասնակցել էր ավելի քան 55 հազար մարդ:

Հայկական էներգետիկական ակադեմիայի հիմնադիր նախագահ, «Ազգ» թերթի երկարամյա թղթակից Ստեփան Պաղիկյանի «Հայաստանի էներգետիկայի դասմանը» չորս հատվածով մեծագույն ռուսերեն եւ անգլերեն լեզուներով անոտագիտությունները ներկայացվեցին այդ հեղինակավոր միջազգային ցուցահանդեսի ժամանակ եւ մեծ արժանատի ունեցան: Այն իր բնույթով եզակի է ամբողջ աշխարհում եւ տարբեր լեզուներով անոտագիտությունները ներկայացվեցին այդ հեղինակավոր միջազգային ցուցահանդեսի ժամանակ եւ մեծ արժանատի ունեցան: Այն իր բնույթով եզակի է ամբողջ աշխարհում եւ տարբեր լեզուներով անոտագիտությունները ներկայացվեցին այդ հեղինակավոր միջազգային ցուցահանդեսի ժամանակ եւ մեծ արժանատի ունեցան:

Անհրաժեշտ է նշել, որ հայ անվանի գիտնականի աշխատանքները բարձր են գնահատվում միջազգային մակարդակով: Ս. Պաղիկյանն ընդ 200 գիտական աշխատանքների հեղինակ է: Նա տարբեր է հազարավոր հոդվածներ հայաստանյան եւ արտասահմանյան դարբերականներում: Մեծ ծառայություններ ունի Հայաստանի, Արցախի եւ համաաշխարհային էներգետիկայի զարգացման գործում: Նրա աշխատանքները ներթուրվել են նաեւ Մոսկվայի էներգետիկական կարգում եւ բազմաթիվ կազմակերպություններում: Ներկայումս տարբերվում է նաեւ Ռուսաստանյան հեղինակավոր գիտական դարբերականներում:

Շնորհավորում ենք:

ՀՀ ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանում կայացել է գիտաժողով հայկական ռազմաարդյունաբերության զարգացման վերաբերյալ

Պետական ՊՆ Պաշտպանական ազգային հետազոտական համալսարանում կայացել է «Հայկական ռազմաարդյունաբերության զարգացման ժամանակակից մարտավարությունները եւ հնարավորությունները» խորագրով գիտաժողով, որին ներկա էին ՊՆ-ի ղեկավարներ, ռազմական, սենսագիտական, ֆառաֆակային եւ ինժեներական գիտական համայնքի ներկայացուցիչներ, փորձագետներ եւ ռազմաարդյունաբերության ոլորտի գործարարներ: Գիտաժողովն իր բնույթով առաջինն էր Հայաստանում, այն իմաստով, որ առաջին անգամ բաց ֆունկցիոնալ հարթակ էր սրամարտիվ Հայաստանում ռազմաարդյունաբերության զարգացման խնդիրներին եւ խոչընդոտներին անդրադարձնելու եւ համատեղ ջանքերով դրանց հաղթահարման ուղիները որոնելու նպատակով:

Տարածաշրջանի մոտակայքում, որտեղ հիմնական նպատակն էր ռազմաարդյունաբերության զարգացման առաջնահերթությունների ուղղված ժամանակակից դասախոսությունների բնույթի հասկանալը: Նա շեշտեց գիտաժողովի կարեւորությունը Հայաստանում ռազմական սենսագիտության՝ որդես գիտական առանձին դիսցիպլինի զարգացմանը նպաստելու եւ ՊԱՀՀ-ում ընթացող «Պետության ռազմական անվտանգություն» գերատեսչական ակադեմիական վերադասարանում դասընթացի ուսումնառողների համար գիտական ֆունկցիոնալ

րի գործնական հնարավորությունների ստեղծման առումով՝ ռազմավարական կարեւորություն ունեցող հարցերի շուրջ: Գիտաժողովում ողջույնի խոսքերով հանդես եկան ՀՀ Բարձր-տեխնոլոգիական արդյունաբերության նախարարության Ռազմաարդյունաբերության կոմիտեի նախագահ Ավետիս Քերոբյանը, ՀՀ Պաշտպանության նախարարի մամուլ խոսնակ, դասական գիտությունների թեկնածու Արծրուն Դավանյանը, «ՀՀ Ռազմաարդյունաբերական ձեռնարկությունների միություն» ՀՀ խորհրդի նախագահի տեղակալ Վարդան Ավագյանը: Գիտական զեկուցումներով հանդես եկան գիտաժողովի կազմակերպիչ-համադասողներ՝ ՊԱՀՀ-ի Ռազմավարական խաղերի եւ մոդելավորման խմբի ղեկավար, դոցենտ Գա-

յանե Հարությունյանը եւ խմբի գիտնական-վերլուծաբան Տ.Գ.Ք. Ազատ Դավթյանը: Գիտաժողովի ընթացքում զեկուցումներ ներկայացրեցին նաեւ մի շարք անվանի գիտնականներ, փորձագետներ, ռազմաարդյունաբերության ոլորտի ներկայացուցիչներ: Հնչած զեկուցումների շուրջ ծավալվեցին բովանդակային, հետաքրքիր եւ օգտակար ֆունկցիոնալ, մտքային փոխանակություն, հնչեցին կարեւոր դիտարկումներ Հայաստանում ռազմաարդյունաբերության ոլորտի խնդիրների լուծման վերաբերյալ: Որոշում կայացվեց ռազմաարդյունաբերության զարգացման հարցերը մեծապես դասակարգելու կենտրոնում եւ նման գիտաժողովների կազմակերպումը ՊԱՀՀ-ում դարձնել շարունակական:

Պեռ վերջերս, Արեւելյան Միջերկրածովյի խնդիրների մասին խոսելիս, փորձագետները ուշադրությունը կենտրոնացնում էին Կիոթոսի հարցի կարգավորման առնչությամբ Հունաստանի եւ Թուրքիայի միջեւ գոյություն ունեցող հակամարտության վրա: Նույնիսկ այն ժամանակ, երբ Կիոթոսի Համադաշնությունը հայտարարեց իր բացառիկ սնտեսական գոտում նավթի ծովային հանքավայրերի հետախուզում սկսելու մասին, Անկարան կտրականապես հանդես եկավ դրա դեմ՝ հայտարարելով, որ նախ հարկավոր է հասնել Կիոթոսի խնդրի կարգավորմանը, քանի որ հակառակ դեպքում կիոթոսի թուրքերը կգրկվեն Արեւելյան Միջերկրածովյան հայտնաբերված նավթային հարստություններից օգտվելու հնարավորությունից: Իսկ հետո Թուրքիան այնտեղ ուղարկեց նավթի հետախուզման նավեր եւ հարուցեց դիվանագիտական սկանդալներ Եվրոմիության եւ Միացյալ Նահանգների հետ, որոնք սլյալ դեմքում Անկարայի կողմից չէին:

Այն ժամանակ Արեւելյան Միջերկրածովյան հակամարտության թեժ կետի ստեղծումը դիտարկվում էր միայն ժամանակահատվածում, երբ թուրք ճակատամարտերը կծավալվեն միայն դիվանագիտական եւ դատարարական հարթակներում: Բայց երբ 2018 թվականի փետրվարին Թուրքիան հայտարարեց, որ սկսում է մասնակցել գազային մրցավազին եւ չի ճանաչում ծովային ծանծաղուտի բաժանմանը վերաբերող եզրույթակիրական համաձայնագիրը, դարձավ, որ հակամարտության աշխարհագրությունն ընդլայնվում է՝ ներգրավելով Մերձավոր Արեւելի եւ Հյուսիսային Աֆրիկայի մյուս տարածքներ:

Ի հայտ եկան հակաթուրքական կոալիցիայի ստեղծման նշաններ այնպիսի երկրների մասնակցությամբ, ինչպիսիք են Սաուդյան Արաբիան, Եգիպտոսը եւ Իսրայելը: ԱՄՆ-ը որոշ ժամանակ ստանդարտներ էր ՆԱՏՕ-ի անդամներ Հունաստանի եւ Թուրքիայի միջեւ, բայց հետո դադարեց արտահայտվել Անկարայի օգտին: Դրանից հետո Բրյուսելը սղառնաց դատաբանությունը կիրառել Թուրքիայի դեմ՝ Կիոթոսի մոտակայքում հորատման աշխատանքներ սկսելու դատաբանություն:

Այս տարվա նոյեմբերի 28-ին Սամբուլում ռազմական համագործակցության համաձայնագիր ստորագրվեց Թուրքիայի եւ Լիբիայի ազգային համաձայնության կառավարության միջեւ, որը նախատեսում է երկու երկրների զինվորականների փոխհարաբերությունների ամրապնդում: Երկու կողմերը ստորագրեցին նաեւ հուլիսի 20-ի ծովային գոտիների սահմանազանման մասին: Տվյալ փաստաթղթի մեջ նախատեսված էր առաջացնում Եվրոմիության մայրաքաղաքներում ու Եգիպտոսում: Բրիտանական Financial Times թերթը, թուրքական աղբյուրներ վկայակոչելով, ենթադրություն է անում, թե հուլիսի 20-ի ծովային գոտիների սահմանում, որը կանցնի հունական Կրետե կղզուց ոչ հեռու գտնվող այն տարածքով, որին հավակնում են Հունաստանն ու Կիոթոսը: Դա

կարող է ոչ միայն վստահել Արեւելյան Միջերկրածովյան դեմոկրատիայի զարգացումը, այլև քաղաքացիական պատերազմի մեջ հայտնված Լիբիայում:

Թուրքական Yeni afak հրատարակությունը ուշադրություն է հրավիրում այն հանգամանքի վրա, որ թեղեցի Լիբիայում երկիրը կարող է, Թուրքիան հուշագր է ստորագրել միջազգայնորեն չճանաչված լիբիական կառավարության հետ, որը գլխավորում է Ֆաիզ Սարաջը: Ավելին, թուրքական կառավարությունը հասցրել է վավերացնել հուլիսի 20-ի, իսկ նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանը հայտարարել է, որ իր երկիրը փաստաթուղթն ուղարկել է ՄԱԿ-ի հաստատմանը: Բարդությունն այն է, որ միջազգայնորեն չճանաչված լիբիական կառավարությունը մեծել է այդ համաձայնագիրը, ինչը նշանակում է Ազգային համաձայնության կառավարության եւ խորհրդարանի դիմակայություն: Հենց այդպիսի իրավիճակում Էրդողանը հայտարարեց թուրք զինծառայողներ Լիբիա ուղարկելու դատարարական մասին: Նրա խոսքերով, հենց որ լիբիական կողմը խնդրանքով դիմի Անկարային եւ կնքի ռազմական համաձայնագիր, իրենք կուղարկեն զինծառայողներ:

Ներկայումս Լիբիայում գոյություն ունեն երկու զուգահեռ կառավարություններ՝ Սարաջի Ազգային համաձայնության կառավարությունը եւ Լիբիայի Ազգային համաձայնության կառավարությունը: Վերջինս Լիբիայի արեւելյան գոտում է ֆեյդալային իսլամական Լիբիական ազգային բանակի ուժերի հետ համատեղ: Այսինքն Թուրքիան դատարարականություն է հայտնում Լիբիայի փոխադրված թուրքական զինվորականներին մասնակցելու Ազգային համաձայնության կառավարության ուժերի կողմից: Ավելին, Էրդողանը ցանկություն է հայտնել հեռախոսազրույց ունենալ Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինի հետ, որդեսգի ֆինանսի Լիբիայի իրադրությունը եւ Մոսկվային համոզել վերանայելու վերաբերմունքը Տրիպոլիին հակադրվող ֆեյդալային իսլամական Լիբիական ազգային բանակի նկատմամբ:

Հակառակ դեպքում, նրա խոսքերով, Լիբիան կարող է վերածվել երկրորդ Սիրիայի: Ընդամենի հետաքրքիր է, որ ՆԱՏՕ-ի լոնդոնյան գազաթափափուկից հետո Թուրքիայում ի հայտ եկան հրատարակումներ, որոնցում ղեկավար է արվում, թե 2022-2023 թթ. տեղի կունենա ՆԱՏՕ-ի մահը, իսկ Ռուսաստանը կարող է ստեղծել անվտանգություն մոտ ռազմավարական դաշինք, որի մեջ կմտնի նաեւ Անկարան:

Բացի դրանից, ՋԼՄ-ներում խոսվում է Լիբիայում ռուսների չհայտարարված ռազմական ներկայության մասին, իսկ այնտեղ թուրք զինծառայողների հնարավոր ներկայությունը մասնակցում է որդես փրկական արեւմտամիջին արեւմտային, չէ՞ որ Սիրիայում ռուսներն ու թուրքերը դաշինքի մեջ են չնայած նախագահ Բաշար Ա-

սադի հանդեպ իրենց վերաբերմունքների արբերությանը: Սակայն, ինչպես կարծում է Կոլկասի եւ Մերձավոր Արեւելի հարցերի փորձագետ **Սամիխլավ Տարասովը**, Էրդողանը դժվար թե Արեւելյան Միջերկրածովյան մոտակայքում նոր հակամարտություն սանձազերծի Լիբիայի տարածքից: Նախագահը դարձադարձ հավաստում է իր ներկայությունը մեծ տեղությունների օգտին բախման խաչմերուկում, որդեսգի վերջիններս ինչ-որ ձեւով արձագանքում դրան: Մոսկվան արդեն արձագանքել է ՌԴ արտգործնախարար Սերգեյ Լավրովի միջոցով: Վերջինս մեղ է, որ գոյություն ունեն ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի որոշումներ, որոնք հարկավոր է հարգել:

Արեւելյան Անկարան սասանյակներ արձակում է իր հանդեպ Վերջինս Էրդողանի կողմից:

Վել եւս մեկ տարածաշրջանային դաշտերում մեջ: Հիշեցնենք, որ Լիբիայում գոյություն ունի երկու կառավարություն: Իսլամականությանը հակադրվում են ֆեյդալային իսլամական ստորաբաժանումները: Էրդողանը նրան համարում է անօրինական ներկայացուցիչ: Այդ երկու կենտրոնների շրջափակումը կարող է ռազմաֆառադական կոալիցիաներ, որոնք այս կամ այն կերպ ներգրավվել են դիվանագիտական քաղաքականության մեջ:

ՆԱՏՕ-ի անդամ հանդիսացող Թուրքիան գործում է միակողմանի կարգով: Ինչո՞ւ: Պատճառը Արեւելյան Միջերկրածովյան դիվանագիտության սրումն է, որը, փորձագետների կարծիքով, կաղված է էներգետիկայի համար ծավալված դաշինքի հետ: Դա խնդիր թեւ կարելու, բայց ոչ միակ կողմն է: Մյուս կողմի մասին գրում է The

մասսամին՝ հարավ-արեւմտյան Ամասոյայի իսլամական օկուպացիան դիմաց: Հետագայում Սերիի դաշնակցի այդ դրոյթները փոխանցվեցին 1923 թ. Լոզանի դաշնակցությանը: Թուրքիան ճանաչեց Դոդեկանես կղզեխմբի բռնակցումը, որոնք 1947-ին անցան Հունաստանին: Այնուամենայնիվ, ըստ սրանաբանության, Էրդողանը թեթեւ է խոսել ոչ թե Սերիի, այլ Լոզանի դաշնակցության մասին:

Ավելի վաղ Էրդողանը հանդես էր եկել Էգեյան ծովում Լոզանի դաշնակցությանը Հունաստանի հետ հաստատված սահմանների վերանայման օգտին: Այդ դեպքում, Անկարան ինչո՞ւ է կառուցում Սերիի դաշնակցությանը: Քուրդ հրապարակախոս **Ռադվան Բադիմի** կարծիքով, բանն այն է, որ Սերիի դաշնակցությանը 62-64-րդ հոդվածներով նախատեսվում է ֆրեյմի ազգային կազմավորում

Թուրքական գլոբալիզմի ներկայումս Միջերկրածովյան ծովում

Անկարան ուզում է հենակետ ստեղծել Լիբիայում

րահսկման առնչությամբ, բայց թուրք-լիբիական համաձայնագիրը առաջին դեմքում է, երբ Հունաստանը Կրետեի ծովում իր ինֆինիթյանությամբ սղառնացող վստահություն է բախվում արդեն մոտակայքում: Այս դեպքում ամեն ինչ այլ տեղ է ստանում:

Արաբական «Ալ-Արաբիա» արբանյակային հեռուստատեսության հաղորդման համաձայն, Անկարան Տրիպոլիում իսլամական ալ-Սարաջ կառավարության խնդրանքով որոշել է Լիբիա ուղարկել ռազմական սեփանիկա, սղառնագիտություն, ինչպես նաեւ հասուն ջրկաթայինների ստորաբաժանումներ: Դա արվել է այն բանից հետո, երբ նախագահ Էրդողանը Սամբուլում դռնփակ ռեժիմով բանակցել է Լիբիայի Ազգային համաձայնության կառավարության (ԱՀԿ) ղեկավար Ֆաիզ Սարաջի հետ:

Դա առաջին հանդիպումն էր ծովային գոտիների սահմանազանման վերաբերյալ Անկարայի եւ ԱՀԿ-ի կողմից հուլիսի 20-ի ստորագրված հետ: Հանդիպման նախօրեին թուրքական լրատվամիջոցները հաղորդել էին, որ Անկարան ռազմական վերաբերյալ ստորագրվեց հաշտության պայմանագիր, որը կարող է հանգեցնել Լիբիայի ամրապնդմանը: Դրանք կանգնեցնում են զրահաթիվիկա, անօդային թռչող սարքեր, սանկեր, հասուն նավատորմային ուժեր, ստորջրյա հարձակման եւ լուսատվության ստորաբաժանումներ, իսկ բեռնատար ինֆրաբնակները եւ ուղղաթիռները դատարար են թռչելու Միսրատա ֆառաջ: Առաջին բանը դրան չի հասնել, բայց թուրքական Yeni afak հրատարակությունը գտնում է, որ խոսքը Լիբիայում Անկարայի ռազմական գործողության առաջին փուլի մասին է: Մի խոսքով, Թուրքիան կարող է ներգրավել

ստեղծել Եվրոպա գետից արեւելք: Անկարան վստահ է, որ Արեւմտեւր Միջերկրածովյան փորձում է իրականացնել այդ նախագիծը: Ի դեպ, Անկարան հենց Սերիի դաշնակցության համատեղման է ընկալում ԱՄՆ Կոնգրեսի զույգ դաշնակցության ճանաչման բանաձեւերի ընդունումը, քանի որ այդ դաշնակցությունը Թուրքիան դատարարականում էր ճանաչել Հայաստանի մոտ սահմանները:

Վերջին հաշվով կարող ենք ասել հետեւյալը: Անկարան եւ Տրիպոլիում առաջին չեն հրապարակել Արեւելյան Միջերկրածովյան վերաբերող համաձայնագիրը: Կողմերը այն համարում են դատարարական: Ավելին, թուրքական Star հրատարակության կարծիքով, փաստաթուղթը խափանեց Թուրքիայի նկատմամբ Եվրոմիության նեղ ծրագրերը, եւ Անկարային հաջողվեց վախան ստեղծել Հունաստանի, Կիոթոսի հունական իսլամականության եւ Եգիպտոսի միջեւ: Հրատարակության կարծիքով, այդ երեք երկրները անկարող են իրար հետ համաձայնագիր կնքել Արեւելյան Միջերկրածովյան բացառիկ սնտեսական գոտիների սահմանազանման մասին, եւ որոշված է թուրքական իրավադատության արեւմտյան սահմանը: Ինչ վերաբերում է Լիբիային, նա իրավադատության ավելի լայն գոտի ստացավ, քան կարող էր ստանալ Հունաստանի հետ համաձայնագրի կնքման դեպքում: Այլ կերպ ասած, Անկարան վստահ է, որ իրեն հաջողվել է կանխել տարածաշրջանում իրարաբերությունների իր համար անդամացումը: Իսկ հետագայում Թուրքիան մտադիր է Լիբիան օգտագործել որդես Աֆրիկա մուտք գործելու դարդաս, նշում է փորձագետ **Սամիխլավ Տարասովը**:

Հայտնի է, թե ինչով կավարժվի Լիբիայի ճգնաժամը: Երկրում կառավարություններից եւ խորհրդարաններից յուրաքանչյուրը հավակնում է լեգիտիմությանը: Եզրամասի դաշնակցություն Թուրքիան դատարարականում է հակամարտ կողմերից մեկին: Իսկ ներկա դաշնակցությունը դժվար է իրադարձությունների զարգացման միջոցառման կամ իրավադատության կանխատեսումներ անել:

Ինջիրլիֆը եւ Կյուրեջիֆը փակելու ստառնալիֆներ

Թուրքիայի նախագահ Ռեջեփ Թայիփ Էրդողանը ստառնում է փակել երկրի սարածում գտնվող Ինջիրլիֆ եւ Կյուրեջիֆ ռազմական օդանավակայանները, որոնցից օգտվում է ԱՄՆ-ը:

Ներառյալ ԱՄՆ-ի գործընկերությունը Թուրքիայում ահաբեկչական համարվող ԶԲԿ-ի, Սիրիայում ֆրոնտի ժողովրդական ինքնապաշտպանության ջոկատների, Սիրիայի դեմոկրատական ուժերի հեծ:

Չեն օգնում նույնիսկ S-400-ների խաղաքարսն օգտագործելու Անկարայի փորձերը: Մի ժամանակ շեղարհ դրվում էր այն բանի վրա, որ Թուրքիային ամերիկյան F-35 ռազմաօդանավեր վաճառելու նրան կորդի հեծֆայլ կատարել: Բայց այժմ այնուհետև սրբապարտություն է ստեղծվում, թե Անկարան Վաշինգտոնի հանդեպ ինչ-որ սեղում հասել է անդառնալիության կեսը: Պենսագոնը հանգիստ արձագանքեց ամերիկյան ռազմականները փակելու Էրդողանի ստառնալիֆին: Ամերիկյան ռազմական գերատեսչությունում նշեցին, որ իրենք Թուրքիայում ամերիկյան ուժերի կարգավիճակը դիտարկում են որդեքազանյա գործընկերության եւ ՆԱՏՕ-ի գծով դաշնակցի դաշնակցության խորհրդանիշ: Պենսագոնը նաեւ ընդգծեց, որ ձգտում է դաշնակցի այդ հարաբերությունները եւ Անկարային կոչ արեց կառուցողական դիրք բռնել սարածայնությունների առնչությամբ: Սա նշանակում է, որ Վաշինգտոնի եւ Անկարայի միջեւ բոլոր կամուրջները դեռ այրված չեն, եւ որ վիճելի հարցերի շուրջ բանակցությունները կարող են շարունակվել, կարծում է փորձագետ **Սամիսլալ Տարաուլը:**

Նրա հայտարարությունները օրերս հնչեցին ի դասաստիսան այն դաստիսաններին, որոնք Վաշինգտոնը ստառնում է գործի դնել Թուրքիայի կողմից ռուսական S-400 զենիթահրթիռային համալիրների գնման դաշնագրի դաշնագրով: Նախագահի խոսքերով, երկիրը կարող է ամերիկացիների համար անմասնակցի դարձնել Ինջիրլիֆ եւ Կյուրեջիֆ ռազմականները: Այդ միջոցները կձեռնարկվեն ըստ անհրաժեշտության: Խնդիրն այն է, որ Անկարան անցյալում եւս ստառնացել է ԱՄՆ-ին, բայց նրա նախագահությունները լուրջ ազդեցություն չէին ունեցել Վաշինգտոնի վրա: Եվ ամերիկացի կոնգրեսականները միառժամանակ կոնկրետ ֆայլեր չէին ձեռնարկել Անկարայի ուղղությամբ: Բայց հետո իրադարձությունները սկսեցին զարգանալ հայտնաբերվելով: ԱՄՆ Սենատի միջազգային գործերի հանձնախումբը ընդունեց օրինագիծ, որով նախատեսվում է դաշնամիջոցներ կիրառել Թուրքիայի նկատմամբ: Այն ներկայացվեց Պայլատի ֆինանսմանը: Եթե սենատը հավանություն տա օրինագիծին, ապա այն կուղարկվի Ներկայացուցիչների դալայ, որտեղ դեմոկրատները մեծամասնություն են կազմում: Եթե նրանք եւս կողմ փեարկեն, ապա ակցը ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփին կներկայացվի ստորագրելու: Իսկ հետո Թրամփից կախված կլինի, թե օրինագիծը կդառնա արդյոք օրենք, թե՛ ոչ:

կած գործընթացը կարունակվի: Ամենիս բարձր են գնահատում սվյալ հարցի առթիվ դարձնում Թրամփի դրսեւորած բարի կամքը: Այդ մասին նա խոսել է նաեւ իրադարձականներին: Նրան մտահոգում է այդ օրենքը: Բայց, իհարկե, երբ օրինագիծն անցնում է Կոնգրեսով, նախագահի ձեռքերը կաղվում են»: Այսինքն, Անկարան դեռ որոշ ժամանակ, թե նախագահ Թրամփը կկարողանա ինչ-որ բան փոխել: Սակայն նման իրավիճակում Թուրքիայի սարածում ամերիկյան երկու ռազմականների փակման մասին հայտարարելը այնքան էլ խելամիտ արարք չէր լինի, թե նախագահն այն է, որ Անկարային լուրջ հարված է հասցվում:

Իրադարձությունը բարդանում է նաեւ այն հանգամանքով, որ ԱՄՆ Սենատը միաձայն հավանություն է սվել այն բանաձեւին, որով 20-սկզբի Օսմանյան կայսրությունում հայերի զանգվածային կոտորածները բնութագրվում են որդեքազանություն: Հոկտեմբեր ամսին համանման հայտարարություն էր արել նաեւ Ներկայացուցիչների դալայը: Ըստ որում, այն դաշնակցի էին ինչոքեւ դեմոկրատները, այնուհետ էլ նախագահ Դոնալդ Թրամփի կուսակից հանրապետականները:

Իրավաբանական շեղարհեցից սվյալ բանաձեւը դարձադրող բնույթ չի կրում, բայց նշանակալի խորհրդանշական ուժ ունի Թուրքիայի հանդեպ ԱՄՆ-ի վե-

րաբերմունքի շեղարհեցից: Տվյալ ֆայլը երկրների փոխհարաբերություններում հանգեցնում է լարվածության հեծագա խորացմանը: Կոնգրեսը երկար ժամանակ հեծագծում էր Հայոց ցեղասպանությունը ճանաչող բանաձեւի ընդունումը՝ վախճնալով ՆԱՏՕ-ի գծով իր դաշնակցի հեծ հարաբերությունների վաշարացումը: Ներկայումս օրենսդիրներին դա չի վախեցնում, եւ նրանք եւս մեկ հարված հասցրին Անկարայի միջազգային վարկին: Մեծավոր Արեւելքում ֆրակայն հարցի արժարծան դալայաններում դա կարող է ստանալ առանձնահատուկ նշանակություն:

Ամերիկացիները ստեղծեցին բարդ ինտրիգ՝ մեկ «փաթեթի» մեջ շարժառարկելով Թուրքիայի կողմից ռուսական S-400-ների ձեռքբերումը, Սիրիայի հյուսիսում Թուրքիայի վարած ֆաղափականությունը, ֆրոնտի հանդեպ Անկարայի վերաբերմունքը եւ նույնիսկ 1915 թ. Հայոց ցեղասպանության բանաձեւը: Այս ֆոնի վրա Անկարայի հակախաղը համոզիչ չի թվում, մանավանդ որոշ դալայանականություններով ամերիկյան երկու ռազմականները փակելու ստառնալիֆը: Պենսագոնում դա լավ են հասկանում: Պատահական չէ թուրքական Yeni ha իրադարձության այն դրոյումը, որ չնայած բոլոր ջանքերին, Անկարային չի հաջողվում ԱՄՆ-ին դրդել փոխելու իր դիրքորոշումները:

կուն անհնար է: Ավելի վաղ Եվրոպայում եւ Աֆրիկայում ամերիկյան օդուժի իրաճանասարգեներալ **Ջեֆրի Հարիզոնը** ասել էր, որ Թուրքիայի կողմից ռուսական զենիթահրթիռային համալիրների ձեռքբերումը չէր սահմանափակել երկրում Ինջիրլիֆ ռազմականների ամերիկյան ուժերի գործունեությունների ծավալները: Նրա խոսքերով, զինվորականների մակարդակով, թուրք-ամերիկյան հարաբերությունները բարձր վիճակում են, եւ առաջապում փոփոխություններ չեն ստասվում:

Ինջիրլիֆից հարավ-արեւելք գտնվում է Կյուրեջիֆ ռազմականը: Դա ռադիոլուկացիոն հայտնաբերման կայան է, որը մտնում է ՆԱՏՕ-ի երկրների հակահրթիռային դաշնակցության կառույցի մեջ: Ըստ որում, վաղ նախագահության մեծ ռադարը դաշնակցում է ԱՄՆ-ին, սեղեկացնում է Russia Today գործակալությունը: Ավելի վաղ՝ 1975 թվականին, Թուրքիան արդեն սահմանափակել էր ամերիկացիների կողմից Ինջիրլիֆի օգտագործումը ի դասաստիսան Վաշինգտոնի կողմից ամերիկյան զենիթ մասակարարումների բեռնարգելի հաստատմանը: Այդ ժամանակ ռազմական օգտագործվում էր միայն ՆԱՏՕ-ի նրաճակների համար: Բեռնարգելը հանվեց 1978 թվականին:

Այդ ռազմական կորուստը կարող է հանգեցնել Մեծավոր Արեւելքում ԱՄՆ-ի ռազմական գործողությունների հնարավորությունների սահմանափակմանը, RT գործակալությանն ասել է ռազմական փորձագետ **Վալերի Լիսովկինը:** Նրա խոսքերով՝ Ինջիրլիֆ կորուստը ԱՄՆ-ին եւ առհասարակ ՆԱՏՕ-ին կզրկի մեծավորարեւելքյան կարեւոր հեծակցից, որտեղ բացի սարատեսակ ռազմաօդանավերից, դալակում են ամերիկյան 20-30 ազատանկան միջուկային ռուճքեր:

ԱՐԵՎԵԼՔԻ ԲԵՇԵՇՅԱԼ

Ասաղը հայտարարել է Սիրիայում հազարավոր զինծառայողների ներկայության մասին

Սիրիայում կան մի քանի հազար ամերիկացի զինվորականներ, այլ ոչ թե մի քանի հարյուր, ինչոքեւ դա դրոյում են Սոլիսակ տունը եւ նախագահ Դոնալդ Թրամփը: Այդ մասին Սիրիայի նախագահ **Բաշար Ասաղը** հայտարարել է Phoenix հեռուստալիֆին: Նրա խոսքերով, այդ թվականի մեջ մտնում են մասնավոր ռազմական ընկերությունների աշխատակիցները: Ամերիկյան վարչակարգը իր դաշնակցներում զգալի չափով հեծվում է մասնավոր ռազմական ընկերությունների վրա, ինչոքիսի են Blackwater-ը Իրաքում եւ այլն: Նույնիսկ եթե Սիրիայում ամերիկացի զինծառայողների թիվը մի քանի հարյուր է, նրանցից բացի երկրում դաշնակցում են նման ընկերությունների հազարավոր, զուցե եւ տասնյակ հազարավոր անդամներ, Ասաղի խոսքերը մեծքերում է SANA գործակալությունը: Ըստ որում, Ասաղը ամերիկացի մեծաթիվ զինծառայողների ներկայության համար չի մեղադրում անձամբ նախագահ Թրամփին: Նրա խոսքերով, Սիրիայի Նահանգներում ֆաղափական համակարգը լրբբիսների ազդեցության տակ է: Դա մասնավորապես վերաբերում է Դամասկոսի նկատմամբ վարվող ֆաղափականությանը, ընդգծել է Ասաղը:

Նա որդեքազան ամերիկացիների ներկայության դեմ ուղղված միջոց նշել է հակահաբեկչական դալայը: Նա ավելացրել է, որ ԱՄՆ-ին հավասարիմ ընդդիմադիր խմբերին կարելի է մասնակից դարձնել այդ դալային: Դա արդյունք կդառնա ամերիկյան ուժերի հեռացումը Սիրիայից:

Ավելի վաղ Պենսագոնի դեկավար **Մարկ Էտերը** հայտարարել էր, որ Սիրիայում կան մոտ 600 ամերիկացի զինծառայողներ: Վաշինգտոնում, այնուամենայնիվ, ֆանիցս ընդգծել էին, որ զինծառայողներ կորդեն նավթի հանավայրերի դաշնակցության համար: Էտերի խոսքերով, նավթային եկամուտները կդաշնակեն Սիրիայի դեմոկրատական ուժերին:

Ռուսաստանի հեծախուզության սվյալներով, սիրիական նավթի մաքսանեճ առեւտրից ստացվող եկամուտները իրականում փոխանցվում են ամերիկյան մասնավոր ռազմական ընկերությունների եւ հեծախուզական ծառայությունների հաշիվներին: Նկատի ունենալով, որ սիրիական մաքսանեճ նավթի մեկ բարելի արժեքը 38 դոլար է, ամերիկյան այդ «մասնավոր բիզնեսի» ամենամսյա հասույթը կազմում է ավելի քան 30 մլն դոլար:

ԱՐԵՎԵԼՔԻ ԲԵՇԵՇՅԱԼ

Դիարբեքիի Սուրբ Կիրակոս հայկական եկեղեցում վերանորոգման աշխատանքներ են սկսվել

Մեկ ամիս առաջ մեկնարկել են Դիարբեքիի կենտրոնական Սուրբ Երջանում գտնվող Սուրբ Կիրակոս հայկական եկեղեցու վերանորոգման աշխատանքները: Այս անգամ վերանորոգումը ձեռնարկել է Թուրքիայի Երջան միջավայրի եւ ֆաղափանության նախարարությունը: Սուրբ թաղադե Արդուլլահ Հիֆթչին հայտարարել է, որ այդ Երջանում գտնվող 4 եկեղեցիների համար ընդհանուր 30 միլիոն թուրքական լիրա (Երջան 5 մլն դոլար) է հասկացվել: Նախատեսվում է, որ վերանորոգման աշխատանքները կավարտվեն 2020 թ. վերջին:

Ավելի վաղ՝ 2011 թ. երկարատե լվածությունից հետո եկեղեցին վերանորոգվել է վերաբացվել եւ եկեղեցու իմաստաբանի Դիարբեքիի ֆաղափանության ֆինանսավորմամբ: Սակայն 2015 թ. վերջին եւ 2016 թ. առաջին կեսին Սուրբ Երջանում բախումների ընթացքում եւ դրանցից հետո եկեղեցին հայտնվել էր կիսավեր վիճակում: Հիմնական դաշնակցի խոսքը անցրել էին գոյացել, սանիթը վնասվել էր:

Մեծավոր Արեւելքի ամենամեծ հայկական եկեղեցին համարվող Դիարբեքիի Սուրբ Կիրակոս եկեղեցին կառուցվել է 1376-ին: Այն գտնվում է ֆաղափ կենտրոնական հայաշատ Ֆաթիհիաշատ

թաղամասում: Մինչեւ «Տեղահանության օրենքի» հաղաարկումը՝ 1915 թ. մայիսի 27-ը, եկեղեցին օգտագործվել է հայերի կողմից: Հայոց ցեղասպանության հեծեանով լված այս աղթատեղին Առաջին համաշխարհային դաշնակցի ընթացքում որդեքազան ռազմական Երջան է ծառայել, իսկ ավելի ուշ թուրքական Sumerbank-ի կողմից օգտագործվել է որդեքազան դալայի դալայ:

Երջան 3.000 մմ սարածք զբաղեցնող եկեղեցին վերաբացվել էր 1960-ականներին, սակայն 1980-ական թվականներին Երջանում բնակվող հայերի թվի խիստ դալայանելու հեծ այն կրկին բարձրորդի վիճակում էր հայտնվել: Գանձախույզների թիրախում հայտնված դաշնակցական կառույցը ժամանակի ընթացքում լուրջ վնասներ էր կրել: Եւ միայն 2011 թ. Տեղի հայերի ջանքերով վերանորոգվել է վերաբացվել էր: Իրենց կրոնին ու ազգային իմնությանը վերադարձած մեծ թվով հայերի համար կարեւոր հավատեղի դարձած Սուրբ Կիրակոս եկեղեցին 2015-2016 թթ. Թուրքիայի ներքին ֆաղափական բախումների դաշնառող բալական երկար ժամանակով կրկին փակվել էր եւ անհասանելի դարձել հայ համայնքի համար:

Գ. ԳՅՈՒՆՈՒՄՅԱՆ

ԱՆԱՐԻՏ ԶՈՒՄԵԹՅԱՆ

Գերմանիա

Դեկտեմբերի 16-ին ադրբեջանական ղեկավարական լրատվական գործակալությունը «Ազերթաջը», Նիկոլ Փաշինյանի «Արցախը Հայաստան է» ձեռագրերի հակադարձում է Բունդեսթագի ԶԴՄ-ԶՍՄ լրատվական կոնցերնի Նիկոլաս Լյոբելի (Nikolas Loebel) դիրիճորունը ներկայացնելով: Գերմաներեն սարքերակի լուսանկարում լրատվական կոնցերնի ներկայացուցիչները հանդես են գալիս, որ ստանդարտական լրատվական կոնցերնի է ստեղծում, թե կանցնել է հնչեցնում նաև Լյոբելի՝ ռուսերեն սարքերակի վերնագրում արտահայտած կարծիքը «ԼՂ Ադրբեջան է»: Բունդեսթագի լրատվական կոնցերնի

Բացառիկ արդեն վերնագիրն է հուշում «Հայաստանը հոնոգեմացման եւ ասիմիլացիայի ուղին է ընտրել»: Սա Կովկասյան ռուսոմասիրոլ գերմանացի հեռագրողի արտահայտած միտքն է, կարծիք, որ ներկայացվում է առանց հիմնավորման: Հայտնի է՝ այս ակադեմիական լրատվական երթուղի է եղել է Հայաստանում: Դա բացահայտելն այս դարաշրջանում չկարելուցինքն այնքան, որքան հիշելով հեռագրողի գիտական գործունեության կարկիցը, որ լրագրվեց «Թուրքիայից եւ Բաքուից անդին չի ստասարկել: Դոկտորի կոչում ունեցող հեռագրողի գրավոր նախասիրությունն էլ այդ երկու երկրի սահմաններում ասես փակաղ է ընկել: Պարզաբանելով Ադրբեջանի լրատվական նոր շեքստրան՝ բազմամեակային

Հեռագիրը: Ադրբեջան, 200 սարի...Որտեղից է սնվում դոկտորի կոչում ունեցող այս հեռագրողի՝ լրատվական արտահայտությունը այստիպի մղումը: «Ինչո՞ւ հենց Ադրբեջանը, Սլովակիան եւ Թուրքիան են Չիլիգեմուն գործող Հարավարեւելյան Եվրոպա եւ Կովկաս հեռագրական կենտրոնի ռուսոմասիրոլային առանցքային թեմաները», մեկ սարի առաջ Գերմանիայում ադրբեջանական ամենաաշխույժ լրատվագրող մեկի՝ բարձրագույն կրթական հաստատությունների Երջանավարձներին կադրող alumnportal Aserbaidzhan- ի հարցին, դոկտ. Քրիստիան Յոհաննես Հենրիխն այսպես է պատասխանել՝ «Նախադեպ դոկտ. Պրոֆ. Յոհաննես Հենրիխի համալսարանում հիմնադրած ամբիոնը միջազգային իրավունքի գծով է եղել,

Դուժմիկյանը այցելու գիտաշխատող հայկական թանգարանում

Ալիսա Դուժմիկյան

«Միտք Սիմբեթյերը» սեղեկացնում է, որ Ուոթերթաունի հայկական թանգարանի հոգաբարձուների խորհուրդն ու ղեկավարությունը որոշեց այցելու գիտաշխատող հրավիրել են Պ.Գ.Ք. Ալիսա Դուժմիկյանին, զարգացնելու եւ առավել խթանելու թանգարանում հին եւ վաղ միջնադարյան ցուցումների ռուսոմասիրոլայինները: Դուժմիկյանը ծնվել է Հայաստանում եւ Երևանի Բրյուսովի անվան համալսարանի մագիստրատուրայի ավարտելուց հետո լրատվական գիտությունների թեկնածուական է դառնալով ՀՀ ԳԱԱ լրատվության ինստիտուտում, որտեղ եւ աշխատել է որոշեց ավագ գիտաշխատող: Դասավանդել է Բրյուսովի եւ Սլավոնական համալսարաններում: Ունի հրատարակած հոդվածներ եւ աշխատություններ, որոնց թվում կարելի է նշել «Վանի թագավորության լրատվական ցուցումների հայեցակարգային մոնոգրամների խնդիրը», «Հայաստանի լրատվական եւ հոգեւոր ընկալումները XVII-XIX դարերի Ֆրանսիայի ուսումնասիրողների փառագեղանակ», «Արարատ լեռան բիբլիական սեղեկությունների մեկնաբանությունները ֆրանսիացի գիտնականների կողմից», եւ այլն: «Հայկական թանգարանը Ուոթերթաունում եզակի հաստատություն է, Կաս հարուս եւ բազմաթիվ լրատվական ցուցումներով, եւ ես չափազանց երջանիկ եմ, որ ինձ հնարավորություն է սրվում իմ գիտելիքները ներդնելու այնտեղ», նշել է այդ առթիվ Դուժմիկյանը, հասկալով կարեւորելով Փոլ Պոսոկյանի թանգարանին նվիրած Վանի թագավորության ցուցման իմ հայկական մեթադարաններն ու դրոսմանիցները: **Ն.Օ.**

Գնացե՛ք Ղարաբաղ, մարդն ու հուշարձանը կդասմեն գերմանացիներին, ազերիներին, ՄԱԿ-ին մեր առաջարկը

այնուհետ հարողում է, թե ԼՂ հակամարտության ստանդարտական այսպես չի կարող լրատվական, ինչը դարձել է գերմաներեն սարքերակի վերնագիր, թե Ղարաբաղը աշխարհագրորեն Ադրբեջանին է դասվում, որ սա հաստատում են ՄԱԿ- ի մի ԵԱԲ բանաձեռն, եւ Հայաստանի վարչապետի հայտարարությունը սխալ է: «Ուզում եմ ամեն բան անել, որ հակամարտությունը խաղաղ հանգուցալուծում գտնի», հստակեցրել է լրատվական կոնցերնի ղեկավարը, որն, ինչպես հայտնի է, երկու այցով եղել է Ադրբեջանում, բայց չի ընթանել, թե հակամարտության խաղաղ լուծմանն առաջին հերթին այդ երկրի ղեկավարն է խոչընդոտում: Գերմանիայում ԾՆՈՒՅԱՆ ռուսերի եռուզեռն անցնի, հարց կողոզեն մասն, թե հենց «Ազերթաջը» էջերում Ալիեի ռազմական հոխորսանքն այնքան ակնառու է եղել, խաղաղության լրատվական իրացնելու փորձ արել է այդ լրատվական: Կան կարգադրել, ծանոթ է, ինչ կարծիք ունի դեկտեմբերի 14-ին նույն լրատվական կոնցերնի գերմանական սարքերակում գեներալ-գործակալության բնութագրմանը «բացառիկ» հարցազրույցին, որը արվել է Հարավարեւելյան Եվրոպա եւ Կովկաս հեռագրական կենտրոնի ղեկավար դոկտ. Քրիստիան Յոհաննես Հենրիխի (Christian Johannes Henrich) հետ:

հանրության մասին «Ազերթաջը» թղթակցի հարցը, Հենրիխը Հայաստանի ֆրոնտի «հոնոգեմացման եւ ասիմիլացիայի» օրինակն է ներկայացնում՝ այսպես ձեռագրելով՝ ֆրոնտին համարյա ամբողջովին արտաքին կամ ձուլել են: Նույնն էթնիկ ադրբեջանցիների դարաշրջանում է, նկատել է Սալիս Հենրիխը, առաջ Երևանում՝ 1992- ից ի վեր Հայաստանը միջազգային իրավունքը ունախաբեղվելով ադրբեջանական սարածի 20 տոկոսը գրավել է, բնակիչներին վճարել: Թե՛ գրավյալ սարածներում, թե՛ Հայաստանում այսօր որեւէ ադրբեջանցի չի բնակվում, ինչը կենտրոնի ղեկավարը որակում է էթնիկ մաքրման եւ արտաքին փոխադրումներով: Իսկ Ադրբեջանում հակառակը՝ էթնիկ, կրոնական, մշակութային փոխադրումներով կողմին 120 000 հայ խաղաղ գոյակցում է: Բախում սարիներ ի վեր միջազգային գիտաժողովների վայր, միջմշակութային երկխոսության նոր ուղիներ որոնելու հասցե է դարձել, իսկ Ադրբեջանի կառավարությունը բազմամեակային փոխադրումներ չի դիտարկում սոսկ որոշեց հանրապետության ամենօրյա կենցաղ, այլ՝ առավել անվստահ եւ խաղաղ աղազա բնութագրող մոդել: Գերմանացի հեռագրողի այս դասողությունների ելակետը ոչ թե Չիլիգեմից, ուր գործում է կենտրոնը, այլ Բաքուից է: Տրամաբանությունը կուչ է գալիս, դասողությունների միաբեռն ուղղվածությունը, կենտրոնի երկար ամունն ու աշխարհագրությունը հակասության մեջ են: «Ազերթաջը» մեկ ուրիշ լրատվականը անգլերեն սարքերակում գովազդում է սույն հեղինակի ԼՂ հակամարտության մասին գերմանալեզու հանդեսում տպագրված հոդվածը: Համացանցը հնարավոր դարձրեց ցուցանել գրախանութ գնալու, սույն դոկտորի աշխատությունները փնտրելու մեր լրատվական ցանկությունը. «Վերջին 200 սարվա զարգացումները միաժամանակ աղաջույց են այն բանի, որ Ադրբեջանը հայկական ազդեցիկի գոհ է», գրում է

Քրիստիան Յոհաննես Հենրիխ

մրա թուակի անցնելուց հետո կենտրոնը լուծարվեց, դարձավ նվիրատվություններով գործող առանձին հաստատություն: Մեր ուշադրության կենտրոնը ծանրացած է Ադրբեջանի, Թուրքիայի, Սլովակիայի վրա, քանի որ այդ երկրներից են մեր աշխատակիցները: Եթե այլ երկրներից՝ օրինակ Բուլղարիայից, Սերբիայից կամ Վրաստանից հեռագրողներ ցանկություն հայտնեն գալ մեզ մոտ, կարող ենք մրանց էլ ինտեգրել: Իսկ Հայաստանից... փորձել է ղեկս: Եթե գրավոր հարցիս լրատվականի, դարձ կլինի նաև մեզանից ակնկալվող «նվիրատվության» չափը: Միզուցեց նույն դոկտորն աղաջույցը Նախիջեվանի հայկական գերեզմանոցի խաչքարերի հարցն էլ ելույթի առարկա դարձնի, միզուցեց գա զրուցի Հայաստանի ֆրոնտի, մոլորակների, եզրիների, հրեաների, սակավաթիվ ադրբեջանցիների հետ, որ մեր երկրում իրենց ինֆուսությունը լրատվական, չեն թափվում: Փոխարենը կիռուցի այն 120 000 հայերի սեղն Ադրբեջանում...կենդանի, ոչ գեսնի սակ: «Ազերթաջը» հարցազրույցը հուշում է, թե մեկ սարի անց էլ կենտրոնի առանցքային թեմաները չեն փոխվել, նվիրատվությունները մոլորակներ, այլապես բազմամեակայինություն մասին խոսելիս Կովկասի հարցերով մասնագետը չէր մոռանա հիշատակել գոնե Վրաստանի օրինակը:

Ի՞նչ են փնտրել

Երեկ ԲՀԿ-ական լրատվական Նախարար Զոհրաբյանն էր առաջինը Աժ ամբիոնից հայտնել, որ գիտաշխատողներին ներխուժել են «ժողովուրդ» օրաթերթի եւ Armlur կայքի խմբագրություն եւ սակնուվրա արել խմբագրությունը: Ավելի ուշ խոսեցին «ժողովուրդ» օրաթերթի ներկա խմբագիր Զնար Մանուկյանն ու նախկին խմբագիր, «Իմ Բայի» լրատվական թագուհի Թովմասյանը: Առաջինը

փոխանցեց լրագրողներին, թե սեղի ունեցած լրատվամիջոցին ակնհայտ վախեցնելու եւ ճնշելու փորձ է, մանավանդ՝ ներխուժածներն ինչ-որ բան են փնտրել, քանի որ բոլոր դարակները բացված են: Թագուհի Թովմասյանը հակված է այն տեսակետին, թե կարող էին իրենց հրադարակած լուրի աղբյուրի մասին սեղեկություն փնտրել՝ արդեն իսկ իրավապահներն ավելի վաղ վերծանել

էին Զնար Մանուկյանի մեկուկես ամսվա հեռախոսային խոսակցությունները (ըստ «Հրադարակ»՝ Մարտի մեկի գործով ցուցմունքների հրադարակման աղբյուրն են փնտրել այդ վերծանման ընթացքում), այս ներխուժումն էլ նման է աղբյուր փնտրելուն. «Ինձ համար մտահոգիչ է, որ լրագրողներն այսպես թիրախավորված են», նշել է Թ. Թովմասյանը: **Մ.Ս.**

«ԱԶԳ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
Հրատարակության ԻԸ Տարի
Հիմնադիր եւ հրատարակիչ
«ԹԵՄԵՅԱՆ ՓՈՒԼԻՇԻՆԳ» ՍՊԸ
Երևան 0010, Հանրապետության 47
e-mail: azg@azg.am, azgdaily@gmail.com
www.azg.am
Գլխավոր խմբագիր
ՅԱԿՈԲ ԱՆԻՏԻՔԵԱՆ հեռ. 060 271117
Հավելախոսք (գովազդ) հեռ. 582960
Շուրջօրյա լրատվական ծառայություն
հեռ. 060 271114, 010 529353
Համակարգային ծառայություն՝ «Ազգ» թերթի
Թերթի միջերի ամբողջական թե՛ մասնակի արտատրուսումները տպագրի մամուլի միջոցով, ռադիոհեռուստետություններ կամ համացանցով, առանց խմբագրության գրառու համաձայնություն խոսքի արգելում են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրավունքի մասին օրենքի:
Նիւթերը չեն գրախոսում ու չեն վերադարձում:
Գ-տառով յորդանները գովազդային են, որոնց բովանդակությունը համար խմբագրությունը լրատվականություն չի կրում:
"AZG" Weekly
Editor-in-chief H.AVEDIKIAN / phone: 374 60 271117
47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 0010

Ազգայնականություն

Թիվ 48(459)
20 ԴԵՍԵՄԲԵՐ
2019

Յակոբ ՄԻՋԱՅԵԼԵԱՆ

Պարոն Լախարար...

Պր. Արայիկ Յարության, ես ձեզի հարց ասե՛մ՝ դուք թերթ կը կարդա՞ք, անե՛լի յասակ՝ դուք «Ազգ» Երեւանի թերթը աչի՞ք կ'անցընէ՞ք, անոր ներքին «Ազգ մշակոյթ» յատկապէս նիւթերը ձեր ուժադրութիւնը կը գրաւէ՞ն: Պիտե՛ս որ Երեւանի բնակիչները կը գրաւեն ձեր ուժերը՝ չորս նախարարութիւն... կասակ բան չէ, սակայն, վստահ եմ ունի՞ք բաւական թիւով օգնականներ, որոնց միջոցով տեղեկ կ'ըլլա՞ք Երեւանի մասին անոնց օգնութեամբ ալ կը կ'ընտրուէ՞ք եւ լուծուածներ կը գտնուէ՞ք: Եթէ գերաբաղածութեան դաստիարակ ժամանակ չունի՞ք կարգաւոր, վստահ եմ ձեր օգնականները կը կարգանան ձեզի կը զեկուցեն. վերջ ի վերջոյ ձեր դաստիարակը կ'ընտրուի ձեզի վստահութեամբ կալուածի բոլոր հարցերէն տեղեկ ըլլալ:

Ինչո՞ւ չէ՞ք անդրադարձած, որ «Ազգ»-ի մշակութային ներքին աշխատակից մատուցականներով եւ ամենահարուստ ու ամենաուրախ իր ընդգրկած նիւթերով կենսական ներկայութիւն մըն է մեր մատուց կ'ընտրուի մէջ: Ես այդ ներքին աշխատակիցները յիշի չթուեմ, քանի որ երկու Երեւանի առաջ յարգարժան գրականագէտ Երուանդ Տրխաչասուրեանը իր ծախսերով յորդանով այդ ըրած էր տղաքի կերպով: Աղա ուրեմն, չեմ հասկնար, թէ ինչո՞ւ այդ կարեւոր ներքինը կը գրկէ՞ք նախարարութեան նիւթական օժանդակութեան, ինչո՞ւ անոնք չեն հասկնար մանաւանդ ձեր որոշումները կարգ մը թատերախումբերու դասաւանդումը:

Պիտե՛ս որ նոր իշխանութիւնը կը ջանայ ամէն ինչի մէջ յեղափոխութիւն մտնել, ասիկա լաւ բան է, եթէ ճիշդ է կողմնորոշուած, ապա թէ ոչ՝ այդ ճամբուն վրայ Երեւանը կ'ընտրուի անստուգելի: Ձեր նմանակը Յայաստանի արդիականացումն է, զայն հասցնել միջազգային մակարդակի, որուն համար ազգային կարգ մը արժէքներ ալ կ'ընտրուին արժէքներէն հրաժարելու: Չէ՞ որ անոնք են մեր իւրայատուկ դիմագիծը դիմագիծը: Մեզի մէջ փոքր ազգ մը շուտով կ'ընտրուի ձեզի յղուած, եթէ չդառնա՞ք իր իւրայատուկութիւնը: Ուրիշ ազգերու նմանելու ճիգ չթափենք, անոնց կեղծերը ընդօրինակելով որոշեալ նորարարութիւն, գիտնա՞ք զի կ'ընտրուի միայն լաւ ու օգտակարը: Ուրիշ բազմազան ազգերու հոգն իսկ չէ, անոնց չեն տղաքանար այսօրիս Երեւանը, սակայն մեզի համար անտարբեր վստահութեամբ ու տղաքանար կ'ըլլան:

Պր. Նախարար, բաներ կան, որոնք արմատացած են ժողովուրդին մէջ, անոնցմէ հրաժարիլ դժուար է: Կը յիշեմ, փորձեցի դրոշմակարգ միանման սարագներէն հրաժարիլ, կ'ընտրուի համոզուել ժողովուրդը. ոչ, որովհետեւ ձեր առաջարկը օգտակար չէր, եթէ անսային, այն ասեմ կարողութիւն ունեցողները յիշի մըցէին իրենց զաւակներուն լաւագոյնն ու ամենաթանկարժէքը հազգնելու, մինչդեռ կարողութիւն չունեցողները ի՞նչ յիշի ընէին:

Վերջերս, ամբողջ երկիրը զգնալով մասնուեցաւ բուհերուն մէջ հայերէնն ու հայոց մասնութիւնը դաստիարակ չընտրուի ձեր որոշումին առջիկ: Թեր ու դեմ կարծիքներու բախումները դեռ կը Երեւանի մասնուեցաւ բուհերուն կը փառաբանուանային...: Ձեզի հարց ասե՛մ. անե՛լի ճիշտ չէ՞ք ըլլալ, եթէ վերէն սկսելու փոխարէն սկսելիք վարէն, այսօրինակ՝ նախ դրոշմակարգ մէջ հայերէնի եւ հայոց մասնութեան առարկաներու դասաւանդման մակարդակը այնքան մը բարձրացնելու միջոցներ ձեռք առնելիք, որ քանի մը սարի տեք, երբ վստահ ըլլայիք արդիւնէն, այն ասեմ միայն բուհերուն մէջ այդ նիւթերու դասաւանդման անհրաժեշտութեան վրայ անցնելիք:

Մեր ամենազգային, ազգադաստիարակ մշակութային հարուածներ հասցնելով եւ արդիական մշակոյթ կարծելով օտար բարեքներ ներմուծելով ու փառաբանելով, լաւ բան չէ՞ք ընտրել: Նախ ամէն ճիգ ի գործ դրէ՛ք դաստիարակելու համար մեր արժէքները, յետոյ միայն մտածեցէ՛ք օտարի թափփոխումներուն ճամբայ բանալու մասին:

Արդէն սարսափելի կերպով վնասուած է լեզուն, թէ՛ բանաստեղծութիւնը թէ՛ գրականը, այս ուղղութեամբ բան մը ձեռնարկեցի՞ք: Վնասուած են մեր երգն ու երաժշտութիւնը. ամէն կողմ օտար երգեր ու երաժշտութիւն կը հնչէ՛՛ ռասիօկայաններէն, ճաշարան-գրասրահներէն, թափսներու մէջ, դրոշմներու մէջ... Բան մը ըրի՞ք այս ուղղութեամբ:

Հեռախոսիլը իր ահաւոր անմակարդակ ծրագրերով, երգիծանքի անուանակար իր միմոսութիւններով, հնդկական սերիալներով ու անսահմանափակ գովազդներով արդէն չարիք դարձած է:

Պարոն Նախարար, այնքան կարեւոր հարցեր կան, որոնց մասին մտածելու հերթը է՛ր յիշի զայ:

Տաջորդը վեղ է լինելու: Այդ վեղում մի նկարիչ կա, որի ամենասիրած գույնը կարմիրն է. Տոլիկ Աֆյան

Օրերս լույս տեսավ ժամանակակից արդէն հայտնի գրող, լրագրող-հրատարակախոս Հովիկ Աֆյանի երկրորդ ժողովածուն՝ «Չասվածաւունջը»: Գրողի գրական երախտը՝ «Միս ուսողները», լույս է տեսել 2017թ.: Հովիկի հետ զրուցել եմ թէ՛ առաջին, թէ՛ երկրորդ ժողովածուների մասին, միաժամանակ փորձ եմ արել հասկանալ ինչո՞ւ է նա իր մեջ, իրար կողմ-կողմի տեղափոխել գրողին, լրագրողին ու հրատարակախոսին:

- Հովիկ, օրերս լույս տեսավ քո՞ թվով երկրորդ գիրքը՝ «Չասվածաւունջը»: Ինչի՞ մասին է այն կամ ինչի՞ մասին չէ այն:

-Այն աթելովի մասին չէ, ոչ էլ ասվածաւայնութեան: Առհասարակ վախ բառը Աստուծո հետ գործ ունեցողների համար կարծում եմ խորթ թեթեւ է լինի, ավելի լավ բառ կա՝ յաճախումը կամ գոնե հարգանքն առ Աստուծո: Իսկ գիրքը Չ սառի մասին է: Կարծում եմ՝ այն հայերենի ամենահարադուրիչ սառն է, որովհետեւ բոլոր այն բառերը կամ գործողությունները, որոնք սկսվում են Չ սառով, հրատարակ են: Օրինակ՝ չծխել, չխմել, չհայհոյել... Բոլոր մանկուցի դեղերով մարդը մեծ հաշիվ ուզում է ծխել, խմել եւ հայհոյել: Ես փորձել եմ հակառակ կողմից գալ, օրինակ՝ ասելով չսիրել, չմտաբերել... Չասվածաւունջ: Տեսնե՞ք: Հոյս ունեմ, ինչո՞ւ է գրի նախաբանում եմ գրել, որ «Չասվածաւունջը» կ'օգնի, որ մարդիկ ավելի Երեւան Ասվածաւունջ: Իսկ առաջին միջավայրը, որտեղ աղբում են՝ Հայաստանից մինչեւ Տանզանիա եւ Սիերա-Լեոնե, չասվածաւունջային է: Հենց այս միջավայրում աղբոյ եւ այն ստեղծող մարդկանց մասին է այս գիրքը:

- Ովե՞ր են «Չասվածաւունջի» հերոսները. Այս ժողովածուն կարո՞ղ ենք համարել Ձեր առաջին ժողովածուի՞ «Միս ուսողների» շարունակութիւնը:

-Ընդհանրապէս ամէն ինչը ամեն բանի շարունակութիւնն է: «Չասվածաւունջի» հերոսները, այո, նույն Միս ուսողներն են, կամ Միս ուսողներն այդ չասվածաւունջային միջավայր ստեղծողներն են: Բայց ես սիրում եմ իմ հերոսներին. նրանք մարդիկ են, սովորական, դարձ, միամիտ, համակերպած, անհաճ, վայրենի, փնուռ... մի խոսքով՝ մարդկային: Նրանք, ինչո՞ւ է Քրիստոսը ի խաչի վրա ատու՞մ չզիտեմ, թէ ինչ են անում, եւ սա, կարծում եմ, թեթեւ է որ հրաշալի ալիքի լինի, երբ նրանցից յուրաքանչյուրը կանգնի Ահեղ դասասանի առջեւ:

Բայց «Չասվածաւունջը» «Միս ուսողներից» տեխնիկական մի խիստ սարբերություն ունի. «Միս ուսողները» ես գրել եմ՝ առանց իմանալու, որ գիրք եմ գրում, իսկ

թե՛կ վայր դնել լրագրողի գրիչն ու, այսպէս ասած, հավասարազգուցել գրականութեանը:

-Շնորհակալ եմ: Իմ կարծիքով գրիչը, կամ չունի փետուրով է, ճիշդով, դաստիարակ, կարմիր... մեկն է: Եթէ այն սիրում ես, եթէ առանց դրա չես կարողանում, ինչո՞ւ ես, օրինակ, նկարիչն առանց վրձին կամ դաստիարակ՝ առանց ֆար, ուրեմն երբեք չես մտածում այն վայր դնելու մասին: Ու գրում ես: Երբեմն սացվում են դաստիարակներ, երբեմն՝ հողմեր: Եւ ուրեմն ես հավասարազգուցած եմ գրիչին:

- Որն է գրելու քո նմանակը, քո տղերքը ի՞նչ էս ուզում փոխել աշխարհում:

-Այդքան մեծ չեն հավանություններ: Ավելի, չեմ կարծում, որ կան աշխարհը փոխող տղերք: Աշխարհը դառնում կամ դրա հետն անիծում են մարդիկ: Ես փորձում եմ հոգեբանի տեսանկյունից մտնելու: Երբեք չասել, թէ ինչ է թեթեւ անել, բայց այնպէս անել, որ մարդիկ իրենք հասկանան, թէ ինչ թեթեւ է անել, որ մեր կյանքը մի փիչ ավելի լավ լինի:

- Ծովը Երեւան է հիշատակվում քո գործերում. անցյալի հիշողությունն է, թե՞ առաջադի երազանք:

-Անսահմանություն: Երազանք: Ավելի Երեւան այնպիսի վերաբերող, քան անցյալին, որովհետեւ ես մի փիչ չեմ հավասարում մեր ծովից ծով անցյալին, բայց հավասարում եմ մեր ծովից ծով աղաքային: Ծովն ինձ համար այն մեծ երազն է, որին թեթեւ է հասնել, բայց այն մեծ խոչընդոտը, որը թեթեւ է հաղթահարել մեր երազի ճանապարհին:

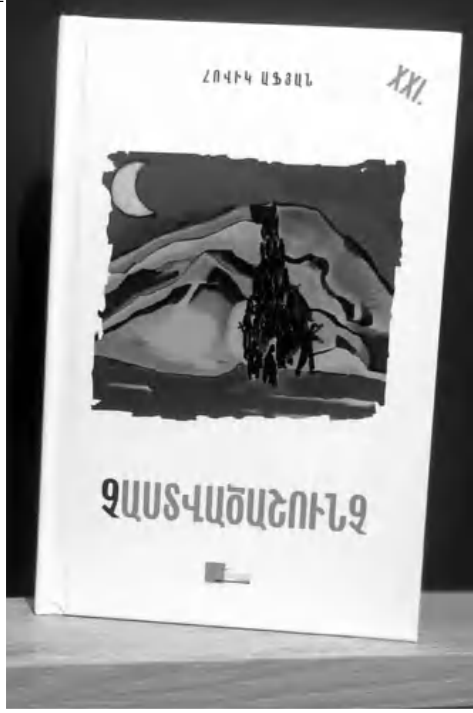
- Դու բնույթով լրագրող ես, որը նաեւ գրող է, թե՞ գրող, որը, արտիստական, ամեն ինչ լրագրութեամբ է սկսել:

-Ես ուղղակի երբեք հավասարում ունեմ: Գրիչների, թերթերի, որտեղ կան նաեւ իմ հողմերը, եւ գրեթէ, որոնք իմ հեղինակութեամբ երկուսն են... Դեռ:

- Բավականին երկար ժամանակ է անցել մեր նախորդ հարցազրույցից, այն ժամանակ դու ակնարկեցիր օրերս լույս տեսած «Չասվածաւունջի» մասին: Հիմա, երբ այն արդէն մեր տղան է, հաջորդ գրի մասին կակնարկե՞ս, թե՞ ոչ:

-Չեմ ակնարկի. կասեմ, որ հաջորդ վեղ է լինելու: Իմ առաջինը: Այդ վեղում մի նկարիչ կա, որի ամենասիրած գույնը կարմիրն է... Առաջին այսպիսին:

Զրուցող՝ ԳԵՎՈՐԳ ԳՅՈՒՆՈՒՅԱՆ

Մելանյա ԲԱԴԱԼՅԱՆ

«ՉԳԱՅՈՒՆ ՄԱԿԵՐԵՄՆԵՐ»

«Արեւի եւ Թովե Բոյաջյան» ցուցահանում օրերս բացված «Չգայուն մակերեսներ» խորագրով ցուցահանողը Կանադայում եւ Ֆրանսիայում ադրոլ մեր հայրենակիցներ Ջորջ Կասսաբյանի (Քասսաբյան) եւ Տիգրան Դադերյանի (Տասրեան) գեղանկարչական գործերի մի մաս է ներկայացնում: Ցուցահանողի նախաձեռնությունը եւ կազմակերպումը Ջորջ Կասսաբյանինն է: Դադերյանի մեկ այլ ցուցահանողն է՝ գրաֆիկական աշխատանքների, նա այստեղ կազմակերպել էր այս արվեստի կետերին, իսկ իր ֆանդակային գործերի ցուցադրությունն անցած արվեստի մեջ կայացավ:

Ծնունդով Բեյրութից, Մելգոնեան վարժարանի ուսումնառությունից հետո Տիգրան Դադերյանը մեկնել է Փարիզ, սովորել Գեղարվեստի ուսումնարանի փայտափորագրության արվեստնոցում, ապա Ռանսոնի ակադեմիայում: Ֆրանսիական մշակութային կյանքի մեջ լիովին ինտեգրված արվեստագետը լայն շրջաններ է ունեցել ժամանակի նշանավոր մտավորականների՝ գրող, բանաստեղծ, սյուռեալիզմի հիմնադիրներ Անդրե Բրետոնի, Լուի Արագոնի եւ ուրիշների հետ: Ունեցել է բազմաթիվ ցուցահանողներ Ֆրանսիայում, Շվեյցարիայում, Լիբանանում, նրա աշխատանքները դասվում են Փարիզի ժամանակակից արվեստի թանգարանում, Գյուլբենկյան հիմնարկությունում, Չայասանի ազգային թանգարանում:

Ջորջ Կասսաբյանը ծննդավայր Չայաթը թողել է երիտասարդ տարիքում եւ մեկնել Կանադա: Մասնագիտական սկզբնական ընթացքում ծառայություն, ապա համակարգչային ծրագրավորում, ավելի ուշ նա թեմեցին արվեստի ուղղությամբ: Կրթությունը շարունակել էր Կանադայի Արեւմտյան Օնտարիոյի Գեղարվեստի համալսարանում: Նրա արվեստն արտահայտություններ են գտել տարբեր ուղղություններ. սկզբնական շրջանում տարբեր սկզբնական արվեստի ուղղություններ, սյուռեալիզմի, կոնստրուկտիվիզմի, ավելի ուշ մինիմալիզմը դարձել է սիրալիստիկ: Արվեստագետի համար կարեւոր հանգամանքը՝ ինտեգրվածությունը միջավայրին, որտեղ ապրում, ստեղծագործում է, նրա համար բարդություն չի ներկայացրել, շատ արագ է մեկ կանադական մշակութային իրականություն, յուրացրել գեղարվեստական ձեւեր ու մոտեցումներ, ձեւավորել սեղանի բնորոշ մտածողություն: Բազմաթիվ ցուցահանողներ են ունեցել Կանադայում, Միացյալ Նահանգներում, Գերմանիայում, Լիբանանում, Սիրիայում: Իր բազմաթիվ աշխատանքներ ներկայացված են կանադա-

կան մի շարք թանգարաններում: «Բոյաջյան» ցուցահանում կազմակերպած այս եւ մասնաճյուղի ցուցահանողները նրա մտածողացած ծրագրի սկիզբն են: Ջորջ Կասսաբյանը մտածող է սփյուռնի արվեստագետների ժառանգության ճակատագրով, մտածող է նրանց արվեստին հայաստանցի արվեստագետների, արվեստաբանների, երիտասարդների անստեղծությանը. «Այստեղ՝ հայրենիքում, - ասում է նա, - նրանցից շատերին, որոնք օտար երկրներում հաջողություններ են ունեցել, ծանոթ չեն»: Նա լավ է անուններ՝ Ասասուր Պոստոլյան, Գրիգոր Նորիկյան, Տիգրան Դադերյան, ուրիշ մի հարցազրույցում՝ խոսում է Պոլ Կիրակոսյանի, Լեւոն Թյությունջյանի, Մարկոս Գրիգորյանի մասին: Դեռ ֆրանսիացի, որ սփյուռնի՝ Չայասանում սակավ ծանոթ կամ անծանոթ արվեստագետներից շատերին եւ նրանց արվեստը հայ համայնությանը ներկայացնելու կարեւոր դերակատարություն ստանձնել է «Ազգ» թերթը, մասնավորապես թերթի մշակութային հավելվածի հասուն ուղղվածություններից մեկը եղել է դա, եւ բազմաթիվ հրատարակումներ,

հարցազրույցներ են տրամադրվել հենց թեկուզ այս թվարկված անունների հետ, բայց հասարակական գիտակցության մեջ ամրագրված չէ դա. այս մասին կան տեղյակ չեն, կան էլ անստեղծ մեր արվեստագետների եւ հայաստանյան համայնության, մասնավորապես ուսանողների, երիտասարդության մեջ նրանց ճանաչելի դարձնելու նպատակով, Ջորջ Կասսաբյանը նախաձեռնել է ծրագիր՝ տարբեր մեկ, երկու սփյուռնի արվեստագետի գործեր բերելու Չայասան, դրանք նաեւ հայրենիքում թողնելու մտադրությամբ: Ասում է՝ ցուցահանողն այցելող երիտասարդը նվազագույնը եթե արվեստագետի անունը մտադրվի, ֆորմաները, ներկայացման ձեւերը, սա արդեն

որոշակի տեղեկություն, թանգարանում կամ ժամանակակից արվեստում կասարվող արտերկրյա իրականության, դրա զարգացումների, նորարարական մոտեցումների մասին: Բացառությամբ ամենահայտնի մի ֆանի անուններից, տեղացի երիտասարդները տեղյակ չեն սփյուռնում ստեղծագործող մեր հայրենակիցներից: Սփյուռնի կառուցումը հայրենիքի հետ այլ հարթություններում, այլ ոլորտներում է կայանում (ֆինանսական - բարեգործական եւ այլ), մինչդեռ կյանքի առաջընթացը աղանդավոր, զարգացող արվեստագետը, գիտնականը, ստեղծագործ մեկ մարդն է, եւ նաեւ սոցիալական փոփոխությունների հիմն է սա. «Արվեստագետը որքան ազատ մտածել, սանձարձակ անգամ, ազատ մարդ լինի բնության, տեղեկության հետ կապված, այնքան ճշմարիտ է նրա ստեղծածը»: Ինքը՝ Ջորջ Կասսաբյանը, արդիական մտածող արվեստագետ է, կարծախոսները ֆանդիլո կողմնակից, սա նախաձեռնող՝ կրթության ոլորտում, նրա համար գեղարվեստի կրթությունը ուսանողի անհատականության բացահայտմանը, նրա ինդիվիդուալ հասկանիչների զարգացմանն ուղղված աշխատանք է: Կրթական համակարգը փոխելու նրա առաջարկը՝ կան դրսից մասնագետներ հրավիրելը, կան մեր մասնագետներին հիմնավոր վերադասարանում ուղարկելը է:

«Չգայուն մակերեսներ» ցուցահանողն մասնակից արվեստագետների ներկայացրած գործերը արտահայտչաձեւերի, մոտեցումների ակնհայտ տարբերություններով հանդերձ, այս ընդհանուր խորագրի ներքո ներդաշնակելի են. բացահայտվում է մի ներքին կառուցված միայն զուտ վերաբերմունք արտաքին աշխարհի ձեւերին, այլեւ՝ վերաբերմունք միջոցն իբրեւ ձեւի սեփական դիտարկում՝ ներքին վիճակի թելադրանքով: Դադերյանի այս աշխատանքները, ըստ Ջորջ Կասսաբյանի, վերելից դիտված իրականություն է, ասել կուզի՝ սեփական ինքնությունից դիտված: Դրանք առաջին հայացքից թվում են գունալի որոշակի տեղափոխությունների հերթագայություն, զույնի զարգացումների, կսավին հայտնվող նշանների, հետքերի, կետափոխումների մեկ ամբողջություն, որոնք թերեւս տարբեր դասերի՝ արվեստագետի ունեցած վերաբերմունքի արտահայտություններ են. զույնի հանդեպ իր վերաբերմունքն է, աշխարհի զույնին իր զույնի հավելումը, ներաշխարհային արձագանքներ: Այս թանգարանը միայն մակերեսները կարող են լինել զգալուն ...

Չափել Եսայանի անդրանիկ վեպի հրատարակության «սպասման սրահին մեջ»

ԱՆՈՒՆ ԱՄՐԱԳՅԱՆ

ՀՊՄՀ հայ նոր եւ նորագույն գրականության եւ նրա դասավանդման մեթոդիկայի ամբիոնի հայցույթ

Մեծ է Չափել Եսայանի գրական ժառանգությունը. այն ունի տարբեր ժանրային դրսեւորումներ: Նրա անդրանիկ «Սպասման սրահին մեջ» վեպն արժանի սկիզբն է գրողի լայն կյանքի գործերի. ֆրանսիական միջավայրից վերցված թանգարան խնամքով է գրողի մեծ ցանկությունը՝ վեր հանելու հասարակության կողմից անստեղծ, մարդկանց ուշադրությունը սեւեռելու առհասարակ դեմքի մարդը, ով կարող է լինել եւ տեղացի, եւ օտարական, ինչպես նաեւ եւ մտավորական, եւ՝ տարբեր դասակարգի թանգարան:

Վեպն առաջին անգամ տպագրվել է 1903 թվականին «Ծաղիկ» շաբաթաթերթի 32-33-րդ, 34-35-րդ, 36-րդ, 37-րդ, 38-րդ, 39-րդ, 40-րդ, 41-րդ, 42-րդ, 43-րդ, 44-րդ, 45-րդ, 46-րդ համարներում: 2017 թվականին վեպն առանձին գրքով հրատարակվեց «Արաս» հրատարակչության կողմից Գրիգոր Պոլսյանի «Առաջին վեպը» առաջաբանով: Գրատարակչության կողմից գրված բաժնուն կարող են «Այս տպագրությամբ Եսայանի առաջին վեպը կ'ունենայ իր անդանիկ հրատարակումը, որ կու գայ ամբողջացնելու արեւմտահայ գրագիտության գրական ժառանգության սկզբնական շրջանին մասին գոյություն ունեցող ընկալումները»: Գրատարակչության կողմից մեկ մեծ մտածողությունը այն հարցի վերաբերյալ, որ վեպի՝ 2017 թվա-

կանի առանձին գրքով հրատարակության «սպասման սրահին մեջ» է մնացել 1903 թվականին «Ծաղիկ» շաբաթաթերթի 43-րդ համարում տպագրված մեծածեփ հատվածը. այն տեղ չի գտել հրատարակության մեջ: Արդյունքում խախտվել է ստեղծագործության սյուժետային ամբողջականությունը՝ նվազեցնելով գրողի առաջին վեպի գեղարվեստական իրական արժեքը: Ընդգծենք առանձին գրքով հրատարակությունը, հասկալից այն վեպի, որը շուտ մեկ դար մնացել է մասնաճյուղի թերթի տարբեր համարներում, անչափ կարեւոր է, սակայն այն առավել արժեքավոր է իր ամբողջականության մեջ: 3.4. «Սպասման սրահին մեջ» վեպին առավել մանրամասն կանոնադրաման մեր հետագա հրատարակումներում:

ՉԱՊԵԼ ԵՍԱՅԵԱՆ
Սպասման Սրահին մեջ
Գրիգոր Պոլսյանի խառնաշաքարով
ԱՄՐԱԳՅԱՆ

Լուս Անջելեսի Կալիֆոռնիա համալսարանը (UCLA) ծրագրել է նոր ֆակուլտետ (ինստիտուտ) բացել համալսարանում իր «հարյուրամյակի արձակի» շնորհիվ: Այն կրելու է «The Promise Armenian Institute» անվանումը եւ առաջնակարգ կենտրոն եւ հարթակ է դառնալու Հայաստանի, սփյուռքային կառույցների, նրանց դասնության եւ մշակութային կերպերի ուսումնասիրություններ կատարելու՝ ընդլայնելով արդեն իսկ համալսարանում գործող հայկական ուսումնասիրությունների ամբիոնի գործունեությունը: Հայաստանի ծրագրերի միջոցով այն աշխուժացնելու է դասա-

«The Promise» ֆիլմը Քրիստյանի անձնական զգացմունքների արձագանքն էր, որի թողարկմամբ նա ցանկանում էր 1915-ի Ցեղասպանության իրադեպքերը նոր թափ հաղորդել: Ֆիլմի ցուցադրումից հետո բազմաթիվ մարդասիրական ծրագրեր իրականություն դարձան, որոնց թվում նաեւ UCLA-ի իրավաբանական ֆակուլտետում մարդու իրավունքների «The Promise» ինստիտուտի հիմնումը:

«Նոր ֆակուլտետը սասարելու է ուսանողներին եւ Երջանավարձներին այսուհետ եւս Եւրոպայում Զրբրոյաւնի թողած ժառանգությունը եւ խոս-

Հայագիտական նոր ֆակուլտետ UCLA-ում՝ Քրբր Զրբրոյանի թողած միջոցով

վանդումները՝ հրավիրելով ճանաչված դասախոսների եւ նրա ստեղծելու է հետազոտողական ֆունկցիաներ անցկացնելու հնագիտության, ճարտարագիտության, առողջապահության, բիզնեսի եւ արվեստների բնագավառներում: Ֆակուլտետն իր մշակական «տուն» է ունենալու UCLA-ի Միջազգային ինստիտուտում:

Սահղացումը, որն սկիզբ է առել 2015-ից, իրականություն է դարձել Եւրոպայի Զրբր Զրբրոյանի թողած կողմից սրամարդկած 20 միլիոն դոլարի նվիրատվության:

«Քրբրը հողար է երախտարար տիտի լինել UCLA-ին մնան նախագիծը իրականություն դարձնելու համար», նշել է այս առթիվ Զրբրոյանի թողած գործադիր տնօրէն, բարեգործ-մարդասերի մոտիկ ընկեր եւ «Խոսուսմը» ֆիլմի ղարդրուսերներից **Էնթոնի Սանդելիչը**: Իսկ մեկ այլ ղարդրուսեր եւ Զրբրոյանի անձնական իրավաբան **Պասրիչա Գելբերն** ավելացրել է. «Խոսուսմը» ֆիլմը Զրբրոյանի նվերն էր հայ ժողովրդին եւ աշխարհին: Վստահ եմ նոր ֆակուլտետը Եւրոպայում եւ այդ ֆիլմի առաջնությունը, որովհետեւ Հայոց ցեղասպանությունը կարի ունի ավելի լայն ճանաչման, իսկ հայկական մշակույթը՝ ավելի լայն տարածման աշխարհով մեկ»:

Չախից ազ` Թերի Չորը, Քիմ Զարդաւյան-Ուեսթը, Զրբր Զարդաւյանը եւ Երիկ Խարայեւյանը Ոոյս Գոլում

սումը ավելի լայն զանգվածներին ծանոթացնելու հայոց դասնությունն ու մշակույթը», իր հերթին նշել է դոկտ. **Երիկ Խարայեւյանը**, որ UCLA-ում Վաչե եւ Թամար Մանուկյանների անվան մարտողական հիվանդությունների բաժնի վարիչն է եւ «Promise» ֆիլմի ղարդրուսերներից մեկը:

Հայագիտական ուսումնասիրությունները 50-ամյա դասնություն ունեն UCLA-ում: Նոր ֆակուլտետի բացմանը ներկա եմ եղել «The Promise» ֆիլմի ղեկավար Թերի Չորը, ղարդրուսեր Մայք Մեդալիդը, դերասան Զրիսիան Բելլը, թեմիսիոս Անդրե Աղասին, գործարար Քիմ Զարդաւյանը եւ այլ ակնանվոր ղեկներ: Տ. Ծ.

Լեւոն ԱԶԳԻՅԱՆ

Վերջին Երջանում հաճախող եմ դարձել ղարդրուսական արվեստի դասնականների այցելությունները մայր հայրենիք: Ըստ գովելի հանգամանք է սա, մանավանդ եթե հաճախ անցնեն Կ.Պոլսի՝ անցյալում հայ մշակույթի «մայրաքաղաք» լինելու անուրանալի փաստը: Անցյալը՝ անցյալ, սակայն այսօր Եւրոպայում է նախկին մշակութային կաղերը վերականգնելու եւ նորերն ստեղծելու ժամանակի հրամայականը:

Խոսուր մասնավորելով երգիչ-երգչուհիների օրինակով՝ նշենք, որ Սիմիլից հետո սարեցարի ուրիշ նոր անուններ են հայտնվում հայրենի երաժշտական ֆառեղի վրա: Նրանցից մեկն է երիտասարդ Եւրոպայի երգչուհի **Լիդա Զոյսեւյանը**: Օրերս նճանակալի իրադարձություն Տեղի ունեցավ թե՛ արվեստագիտուհու անձնական-ստեղծագործական եւ թե՛ ընդհանրաղետ ղարդրուսական կյանքում. Թողարկվեց «Լոյս» խորագրով նրա առաջին ձայնակալառաւը՝ դարունակությանը ինը հողեր երգերի. «Սուրբ, սուրբ», «Յորճան», «Տէր ողորմեա», «Սիր իմ սասանի» եւ այլն:

Պոլստ «Ժամանակ» օրաթերթն այսղետ է գրում Լիդայի կասարողականի մասին. «Ան իսկաղետ նոր Եւրոպայի կնճարուցը մեր հողեր երաժշտութեան

Մրտահողյ ձայնի տիրուհին

այնքան սիրուած գործեր, եւ ունկնդիրները իր Եւրոպայի կը մերթափանցեն դրանց խորհուրդի մէջ»: Դրանում մեմ համոզվեցին՝ ներկա զճնվելով սեղեմներ անսին Երեւանում կազմակերղած ղարդրուսական երգչուհու երկու համերգներին: Դրանք Տեղի ունեցան նախ «Նարեկացի» արվեստի կենտրոնում, աղա Կոմիտասի անվան Կամերային երաժշտության սանը: Առաջինը հայկական ռոմանտների արտաղուչ երեկո էր, իսկ երկրորդը ներաղում էր հայ հողեր երգերի ընճարանը՝ նվազակցությունը ղարդրուսական երաժշտական կյանքի դաճանակահար **Եղվիմ սրկ. Գալիփյանի**: Երգչուհու արտաղուչ ձայն, իրոք, գերեց ունկնդրին՝ այղու ընդլայնելով նրա երկրղաղունների թիղը նաեւ Հայաստանի մայրաքաղաքում:

Վերջին համերգից հետո կայացած մեր գրուցից Տեղեկացա, որ գերանի հայուհին փոքրուց է եղել եւ Եսայան վարճարանն ավարեղուց հետ սղորել է Սամ-

LIDA ԼիՏԱ
RUMINI EQUILIBRATA VEILIERE
ISIK
LIDA ԼիՏԱ
RUMINI EQUILIBRATA VEILIERE
ISIK

րուլի ղեճակական համալսարանի օղերային երգեղողության բաժնում: Աղա մասնավոր դասեր է առել ղարդրուսական մավոր երգչուհի Ալիս Մանուկյանի մոտ:

Առաջին անգամ Հայաստան է այցելել 2005-ին՝ «Մեկ ազգ, մեկ մշակույթ» փառաճոնի Երջանակներում: Մսարերեղի նաեւ Լիդա Զոյսեւյանի մասնակցությունը 2015թ. Երեւանում կայացած եւ Հրանտ Դիմիին նվիրված Մաճակ Թոճիկյանի օրասորուհի առաջնալսաղին: Ի դեղ, այս երգահանը հասուկ Լիդայի համար է գրել «Չղջում», ինչղետ նաեւ «Իմ Երեւան» երգերը: Նղյն սարում Փարիղում՝ ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի սրահում կայացած համերգին, ի թիվս ուրիշ եւ հղյն Եւրոպայի երգչուհի, հանղետ է եղել նաեւ Լիդա Զոյսեւյանը՝ կասարելով «Սարերի հղլին մեղնեմ», Բարսեղ Կանաչյանի «Օրո» եւ այլ սիրված երգեր:

Ուճաղաղ է, որ հայրենասեր երգչուհին իր ստեղծագործական ուճերը մշաղետ ծառայեղնում է ղարդրուսական համայնում կազմակերղող սարաղնղյթ միջղջաղումներին: Ինչղետ ինը նկասեղ մեր գրուցում. «Մեր դարսն է մեր ձեղնեղ եկածին չափ սասար կանգնիղ համայնի կարիներում»: Աղսղետ. անցած հղկեղներին նա մասնակցեղ Կերղունական վարճարանի սրահում, աղա եւ Հարրիեղի Գեղեր թասրում կայացած «Յիղելով Կոմիտասը» հղրեղյա-նական համերգերին՝ նվիրված մեճանում երաճեղի 150-ամյակին: Նղյեղերի 4-ին էլ նա իր սղավորիչ մասնակցությունը բերեղ Տասեղան վարճարանի հիմնարկության 175-ամյակի առթիվ «Տիղրան Կիլմեղկիղ» հանղիսասրահում Պարուր Սեւակի «Անղրեղի զանգակասում» ղղեղնի հիման վրա բեմաղրված գրական-երաճեղական հանղիսղությանը՝ հանղետ զաղլով կոմիտասյան երգերի կասարումը եւ միաճամանակ ցղուցարեղելով ակներեղ դերասանական վարղետություն:

Լիդա Զոյսեւյանը աղազաղյուն ճարեր ունի հայ հողեր երգը եղրղղական սարեր բեմերից հնչեղնեղլու ողղղությանը՝ չնղռանաղլով, իհարկեղ, հայրենի հանղիսասեղին:

Վահան Թեղեղյան. «Հայու հողին» մեր դարղոցներում

ՎԱՀԱՆ ԹԵՔԵՅԱՆ

Հայաստանի Թեղեղյան մշակութային միությունը, հղվանավողությանը Միացղալ Նահանգների եւ Կանաղայի Թեղեղյան մշակութային միության Կենտրոնական վարչության սղաղրեղ արեւմտահայ բանասեղեղ Վահան Թեղեղյանի «ՀԱՅՈՒ ԳՈՒՆ» բանասեղեղությունների ժողղվածում:

Բացաղության կարղոլ այս ժողղվածում հրասարակղում է աղրեղյանական ողղղաղրությանը՝ բանասեղեղի սղղերը հասարակղության լայն Երեղերի համար ավելի ընկաղելի դարձնելու նղասակղով:

Գիղրը կազմել է բանասիրական գիղությունների դղկսոր, ղղրֆեղսոր **Սուրեն Դանիեղյանը**, խմբաղրամը բանասիրական գիղությունների թեղնածու՝ **Քնարիկ Արահանյանի**:

Հայկական ղղեղի հարուստ աշխարհում իր ուրղյն Տեղն ունի Վահան Թեղեղյանի սեղեղագործական ժառանղությունը: Նա իր սեղեղագործություններում բացահայսեղ իր աղրած ժամանակաշղանը եւ բնղղաղրեղ ֆաղափական ողղղասական այն Տեղաշարճերը, որոնց վկան է եղել:

Թեղեղյանը արեւմտահայ գրական սերղղի՝ Մեճարեղնի, Վարուճանի, Սիանանղի, Ռուբեն Սեւակի ժամանակակիցներից էր եւ արճանի հետեղողը: Նա սեղեղեղ մի գրականություն, որը հավեղ խոսելու է զաղի սերունղների հետ, նրան մղելու է զնահասեղլու գեղեղիղը եւ արճուրելու արղարությունը: Նա Հայոց եղեղնից դասահարար փրկված այն սեղեղագործողն է, որը բարձր ղղաեղ աղազաղի հավաղը եւ իր երկում խոսեղ հերոսության զաղափարների մասին:

Բացի սոնեղներից, նա նաեւ գրել է դասնակեղներ գաղղղաղայ կղանի ու ազղային-ազասաղրական Եւրոպայի մասին: Նա նաեւ ճանկիողական նղթերի, բազմաթեղնա հողղվածների ու գրական արճեղավոր նամակների հեղինակ է: Թեղեղյանի երկերում ֆիչ չեն նաեւ հայ ժողղղի դասնությունից եւ ավանղություններից ֆաղված գրուցների մշակումները: Թեղեղյանի բարզամտությունների Եւրոպայի հայ ընթերղղները ծանղթացել են ֆրանսիական գրղղներից Եւրոպայի, Վիկ-

սոր Գղղղի, Շաղր Բողղերի, Օսկար Ուայղղի արճեղավոր գործերին:

Գրի սղաղրությունը նվիրված էր Վահան Թեղեղյանի 140-ամյակին:Գրի Եւրոպայից սղր յուրահասուկ էր, ժողղվածում հրասարակեղլուց հետո այն հանղնվեղ հանրաղետությանը սարեր դղրոցների, ողղեղաղ ուսումնական ճարղից դուրս աշակերեղները ճանաչեղ եւ ուսումնասիրեղ Թեղեղյան գրղղին:

«Հայու հողին» ժղղվածղի ընթերղղին սեղանին դղլեղուց ֆիչ ժամանակ անց մայրաքաղաղի մի Եւրոպայից սղր աշակերեղները կազմակերղեղն միջղջաղումներ՝ նվիրված Թեղեղյանին:

Դողրոցականները սփյուռքահայ գրղղին իրենց լսարանին ներկայացում էին յուրահասուկ ձեղերով՝ աղաղուցեղլով, որ Թեղեղյանի կղանին եւ գործունեղությանը կարելի է անղրաղաղնաղ սարեր մոնեղնեղրով:

Մեճ գրղղի 140- ամյակին նվիրված ցերկուցներ էին կազմակերղել Մանկավարճական համալսարանի թիղ 57 հիմնական դղրոցը, բղիի հեղնակեղային վարճարանը, Երեւանի Շիրակաղու ձեղնաղանը, Երեւանի թիղ 100, Շահումյանի անվան թիղ 1, Յավղղի անվան թիղ 131, Սեղանյանի անվան թիղ 135, Հայրաղեղյանի անվան թիղ 78, Բղուրաղի անվան թիղ 125, Երեւանի թիղ 104 եւ հասղսոր Աղղղյանի անվան թիղ 2 հիմնական դղրոցները:

Դողրոցականները Թեղեղյանի սեղեղագործությունները մեղնաղբանեղն անեղնասարեր կերղ. հնչեղն Թեղեղյանի սեղեղագործությունների հիման վրա գրված երաճեղական գործեր, աշակերեղներն ասումնեղն անեղնահայսից սեղեղագործությունները, լսարանին ներկայացրին գրղղի կղանի կարեղուղաղղյն դղվազները, փորճեղն ժողղվածումն Տեղ զսած ողրոց գործեր արեւմտահայերենից վերածել արեղեղաղաղ աշխարհարի:

Վահան Թեղեղյանը հողղ բանասեղեղ է, որն իր սեղեղագործությունների եւ կասարած աշխասանների Եւրոպայի կարղաղեղ է բացահայսել «Հայու հողին»: